

262.62 GRAS 1

Seminarie van Hasselt

Bibliotheek

2018/77

Luisteren naar Gods Woord

Emilio Grasso

Luisteren naar Gods Woord

Kanttekeningen bij
de dogmatische constitutie *Dei Verbum*
van het Tweede Vaticaans Concilie

averbode

Symbolen die in de tekst worden gebruikt:

verwijst naar een kader met uitleg over de term.

verwijst naar een kader dat het betreffende thema uitdiept.

Inhoudsopgave

Ten geleide	7
Inleiding	13
1. Voorwoord.....	17
I. De openbaring	23
2. Aard en voorwerp van de openbaring.....	23
3. De voorbereiding van de evangelische openbaring.....	29
4. Christus, voltooiër van de openbaring.....	30
5. De openbaring in geloof te aanvaarden.....	37
6. De geopenbaarde waarheden.....	45
II. Het doorgeven van de goddelijke openbaring	49
7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.....	49
8. De heilige overlevering.....	55
9. Onderlinge verhouding tussen heilige overlevering en Heilige Schrift.....	59
10. De verhouding van de heilige overlevering en Heilige Schrift tot de gehele Kerk en het leraarsambt.....	60
III. De goddelijke inspiratie van de Heilige Schrift en de schriftverklaring	65
11. Het feit van de inspiratie en de waarheid van de Heilige Schrift.....	65
12. Hoe de Heilige Schrift moet worden verklaard.....	66
13. Het neerdalen van God.....	73

IV. Het Oude Testament	75
14. De heilsgeschiedenis opgetekend in de boeken van het Oude Testament.....	75
15. De betekenis van het Oude Testament voor de christengelovigen.....	79
16. De eenheid van beide testamenten.....	81
V. Het Nieuwe Testament	83
17. Verhevenheid van het Nieuwe Testament.....	83
18. Apostolische oorsprong van de evangeliën.....	84
19. Historische aard van de evangeliën.....	85
20. De overige geschriften van het Nieuwe Testament.....	87
VI. De Heilige Schrift en het leven van de Kerk	89
21. De Kerk vereert de heilige geschriften.....	89
22. Nauwkeurige vertalingen worden aanbevolen.....	90
23. Apostolische taak van de katholieke leraars.....	93
24. Het belang van de Heilige Schrift voor de theologie.....	94
25. De lezing van de Heilige Schrift wordt aanbevolen.....	95
26. Besluit.....	95

Ten geleide

Bij het samenvatten van het christelijk gebeuren zegt de heilige Paulus dat het heil voortkomt uit het aanroepen van de naam van de Heer. Hij voegt daaraan toe dat niemand Hem kan aanroepen als hij eerst niet heeft geloofd, dat niemand kan geloven als er geen verkondiging is geweest, en er geen verkondiging kan bestaan zonder een opdracht. De conclusie van de heilige Paulus is duidelijk: het geloof komt van hetgeen men hoort (*fides ex auditu*), en wat men hoort, komt van het woord van Christus (vgl. *Rom. 10, 14-15.17*).

Zonder de verkondiging van het Woord kan het geloof inderdaad niet bestaan, aangezien het voortkomt uit het horen. Het is in wezen 'gehoorzaamheid aan een Woord dat men heeft gehoord'. Er bestaat een relatie tussen geloof-horen-woord, die onontbeerlijk is en die tijden en culturen overstijgt.

Horen, zo merkte de toekomstige paus Ratzinger op, 'zou op het eerste gezicht iets kunnen lijken dat nauw verbonden is met de tijd, derhalve ook gevoelig voor verandering; men zou bijna geneigd zijn er alleen maar het resultaat in te zien van een heel bepaalde sociologische situatie, zodat op zekere dag een andere formulering ervan in de plaats zou kunnen komen: "het geloof komt voort uit het lezen" of "uit het reflecteren". In werkelijkheid (...) wordt ons in de formulering "het geloof komt voort uit het gehoord hebben" een structurele, blijvende formulering aangereikt van wat hier gebeurt. (...) Het geloof bestaat immers niet in het feit dat het een overdenking van het denkbare is; het komt voort uit het opnemen van wat ik niet op eigen initiatief heb gedacht.'¹

¹ J. RATZINGER, *Introduzione al cristianesimo. Lezioni sul simbolo apostolico*. Queriniana, Brescia 1969, 56-57.

De dogmatische constitutie *Dei Verbum* ('Het woord van God'), die het Tweede Vaticaans Concilie ons heeft nagelaten als erfenis die opnieuw ontdekt en uitgediept moet worden, vooral in dit Jaar van het Geloof, gaat nu juist uit van het 'met heilige eerbied beluisteren van het woord van God'.

In zijn homilie bij de opening van het Jaar van het Geloof, dat, samenvallend met de vijftigste verjaardag van de opening van het Tweede Vaticaans Concilie, werd afgekondigd, nodigde paus Ratzinger de gelovigen uit zich deze tijd als het ware voor te stellen als een 'pelgrimstocht in de woestijnen van de hedendaagse wereld, waarbij men alleen maar moet meenemen wat wezenlijk is: geen stok, geen reiszak, geen voedsel, geen geld, geen dubbele kleding – zoals de Heer tot de apostelen zegt, wanneer Hij hen uitzendt (vgl. *Luc.* 9, 3) – maar het evangelie en het geloof van de Kerk, waarvan de documenten van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie de schitterende uitdrukking zijn.'²

De geestelijke woestijnvorming waarover de emeritus paus sprak, is goed waarneembaar in onze Noord-Europese streken, waar de christelijke gemeenschap, zoals de Belgische bisschoppen in hun laatste pastorale brief 'Christen zijn in deze tijd' schreven, wordt geconfronteerd met diepgaande veranderingen en waar het evangelie en het geloof vreemd zijn geworden aan de huidige cultuur. Men heeft het verleden intussen achter zich gelaten en het lijkt dat men nog geen zicht heeft op de toekomst.

Daarom is het juist de moeite waard, zo voegden de herders hieraan toe, in deze tijd te trachten de oorspronkelijkheid en de schoonheid van het geloof en het evangelie opnieuw te ontdekken en uitgaande daarvan de volheid van betekenis te gaan zien die zij aan het leven van de mens kunnen geven.

² BENEDICTUS XVI, *Homilie*, 11 oktober 2012.

De gebeurtenis van dit Jaar van het Geloof biedt ons dus de gelegenheid de lezers deze tekst van Emilio Grasso, *Luisteren naar Gods Woord*, met als ondertitel *Kanttekeningen bij de dogmatische constitutie Dei Verbum van het Tweede Vaticaans Concilie*, aan te bieden.

'Wat betekent het vandaag christen te zijn?' vroegen zich de Belgische bisschoppen af.

In wezen is het dezelfde vraag die de concilievaders zich stelden en waarop de eerste woorden van *Dei Verbum* ('Het woord van God met heilige eerbied beluisterend') een antwoord geven, dat van fundamenteel belang wordt voor hoe de Kerk zichzelf ziet, en om te begrijpen wat het voor ons betekent christen te zijn, ook in deze tijd waarin een diepe geloofscrisis de christelijke gemeenschappen treft.

Deze crisis werd op een directe wijze gevoeld door een spectaculaire vermindering van het aantal mensen die naar de kerk gaan. Peilingen en enquêtes, gehouden door katholieke academische instellingen, laten een algemene achteruitgang zien in het vertrouwen ten opzichte van de Kerk.

Om deze situaties het hoofd te bieden zoekt men dan naar de meest verschillende middelen om 'het goed te maken' door te trachten zich te voegen naar het 'gevoelen' van de mensen, aan hun verwachtingen te voldoen, zich 'aan te passen' en iets 'uit te vinden' dat hen weer naar de halflege kerken kan lokken. Men put zich uit in een wanhopig zoeken naar middelen en instrumenten die steeds nutteloos en meestal schadelijk blijken te zijn.

En toch biedt *Dei Verbum* ons de eenvoudige weg die wij juist vanwege de eenvoud ervan vaak niet in overweging willen nemen: 'Het woord van God met heilige eerbied beluisterend en met vrijmoedigheid verkondigend.'

Dit is volgens het Concilie de wortel van de kerkgemeenschap, de weerspiegeling van de trinitaire gemeenschap, en de natuur zelf van de Kerk.

Men komt niet uit de geloofscrisis, zoals die welke ons Europa treft, door uit te gaan van het eigen denken, van de eigen overtuiging of mening, van het eigen gevoel of de eigen gevoeligheid, maar door weer 'eerbiedig' het woord van God te beluisteren, dat ons vragen stelt, dat iedere menselijke werkelijkheid en iedere cultuur te boven gaat.

Emilio Grasso nodigt ons daarom uit, daarbij de constitutie van het Concilie doornemend, de fundamentele sleutelbegrippen te ontdekken om de Schrift te lezen en daarin het woord van de levende God te vinden, het enige dat een volle betekenis geeft aan het bestaan van de mens, een woord dat niet een abstracte waarheid, noch een theorie is, maar vóór alles een 'persoon', Jezus Christus, het mens geworden woord van God.

Dan worden de klassieke thema's behandeld die in verband staan met het woord van God: de openbaring, de inspiratie, de heilige overlevering, de interpretatie van de Schrift, het belang van het Oude en het Nieuwe Testament en de eenheid ervan, de Schrift in het leven van de Kerk.

Hoe moeten wij dan het woord van God lezen en hoe moeten wij het begrijpen?

Paus Ratzinger stelt dat 'een juiste interpretatie van de Schrift veronderstelt dat wij haar daar lezen waar zij geschiedenis heeft gemaakt en nog steeds geschiedenis maakt, waar zij geen getuigenis is van het verleden, maar levende kracht van het heden: in de Kerk van de Heer en met haar ogen, de ogen van het geloof. Gehoorzaamheid jegens de Schrift is in deze zin altijd ook gehoorzaamheid jegens de Kerk. Zij wordt abstract, indien men de Kerk losmaakt van de Bijbel of als men probeert deze zelfs tegen haar uit te spelen. De Schrift die leeft in de levende Kerk, is ook vandaag een actuele kracht van God in de wereld. Een kracht die een onuitputtelijke bron van hoop blijft alle generaties door.'³

³ J. RATZINGER, *Cantate al Signore un canto nuovo. Saggi di cristologia e liturgia*. Jaka Book, Milano 1996, 66.

Daarom, zo zegt *Dei Verbum* zelf, heeft de Kerk nooit nagelaten 'vooral in de heilige liturgie voortdurend het brood des levens te nemen van de tafel van het woord van God en van het lichaam van Christus en dit aan te bieden aan de gelovigen' (*Dei Verbum*, 21).

De Kerk breekt dagelijks voor ons het brood van het Woord en wij ontvangen het met erkentelijkheid en liefde uit haar handen als een gave, aangezien het Christus zelf is die 'spreekt, wanneer de heilige schriften in de Kerk gelezen worden' (*Sacrosanctum Concilium*, 7).

Dit zou nu juist de grootste eerbied en de grootste aandacht moeten doen ontstaan om deze gave die ons wordt geschonken, niet te manipuleren, te amputeren of naar believen te veranderen. De schrijver van *Luisteren naar Gods Woord* herinnert ons eraan dat de openbaring, waarvan de Schrift getuigt, zich niet ten doel stelt de mens een zeker aantal waarheden over God te leren, zij wil hem niet een boodschap overhandigen, een wet, een weg om te volgen: zij openbaart hem het innerlijke leven van God dat zich voor ons ten volle in Christus Jezus kenbaar heeft gemaakt.

Zijn persoon is het die de Kerk iedere dag ontmoet en die zij verkondigt: 'Wat wij gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij ook u, opdat gij gemeenschap moogt hebben met ons. En onze gemeenschap is er een met de Vader en met Jezus Christus, zijn Zoon' (...) en opdat 'de hele wereld, door te luisteren, moge geloven in de boodschap van het heil, door te geloven, hopen, en door te hopen, liefhebben' (*Dei Verbum*, 1).

Giuseppe Di Salvatore

Inleiding

Het document

Dei Verbum is de dogmatische constitutie van het Tweede Vaticaans Concilie over de goddelijke openbaring.⁴

Dei en *Verbum* zijn Latijnse woorden. Het Latijn is de taal geweest van het Romeinse Rijk. Daaruit ontstonden het Frans, het Italiaans, het Spaans, het Portugees enzovoort (de zogenaamde Neolatijnse talen). Vervolgens is het Latijn lange tijd gebruikt door de intellectuelen in het Westen en het is de officiële taal van de katholieke Kerk gebleven. De belangrijkste documenten van de Kerk, zowel van de pausen als van de concilies, zijn in het Latijn geschreven. Ze worden vervolgens vertaald in de verschillende talen van de wereld en worden altijd met hun Latijnse naam geciteerd.

Dei Verbum wordt in het Nederlands vertaald als 'Woord (*Verbum*) van God (*Dei*)'.

⁴Voor een beter begrip van de verschillende paragrafen van dit boek dient men de tekst van *Dei Verbum* ter beschikking te hebben. Om gemakkelijker de dogmatische constitutie bij de lectuur van onderhavig boek te raadplegen verwijzen de hoofdstukken en de genummerde titels precies naar de titels die in het conciliedocument worden gebruikt. Wanneer men bovendien cursief gedrukte zinnen of zinnen tussen aanhalingstekens zonder verwijzing tegenkomt, dan betekent dat dat het om de passage gaat uit de betreffende paragraaf van *Dei Verbum*. De vertaling van de dogmatische constitutie is afkomstig uit *Constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie*, Stichting ARK, Leusden, 1995.

📖 Magisterium van de Kerk

'Van het Latijnse *magisterium* (van *magister*, meester). Met magisterium van de Kerk geeft men de taak aan die de Kerk heeft om het aan haar door Jezus Christus toevertrouwde woord van God te verkondigen en te verklaren. De inhoud van het magisterium van de Kerk betreft de heilige overlevering, de Heilige Schrift, de morele principes en de verschillende aspecten van de menselijke werkelijkheid, zoals het heil van de zielen hierom vraagt. Het gezag van het magisterium wordt in het bijzonder uitgeoefend door de paus en de bisschoppen in gemeenschap met hem. Het magisterium van de Kerk kan gewoon en buitengewoon zijn; het buitengewone omvat zowel de bepalingen van de oecumenische concilies, als de bepalingen *ex cathedra* van de paus (zo worden de beslissingen van de paus genoemd, wanneer hij plechtig een leer bepaalt betreffende het geloof of de zeden en bij een heiligverklaring).'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z. Lessico della fede cristiana*. San Paolo, Cinisello Balsamo [MI] 1995, 222.143)

Het conciliedocument stelt zich niet ten doel veel begrippen betreffende de Heilige Schrift te geven, maar de fundamentele wet (de constitutie) aan te reiken. Wanneer men zich die wet eenmaal heeft eigen gemaakt, dan zal zij het mogelijk maken de Bijbel te lezen en daarin het woord van de levende God te vinden, het enige dat volledig zin geeft aan het bestaan van de mens. Het fundamentele belang van dat document bestaat hierin: het hangt nauw samen met de verdieping van het geloof.

De documenten van het *magisterium* (leergezag) 📖 gebruiken, evenals *Dei Verbum*, drie bronnen: de Heilige Schrift, die altijd de basis vormt van iedere christelijke overweging, de overlevering, waarin *de geschriften van de Kerkvaders* 📖 een bevoorrechte plaats innemen, en de voorafgaande documenten van het gewoon en buitengewoon magisterium.⁵

⁵ De belangrijkste teksten van het magisterium zijn verzameld door pater Henri Denzinger, een Duitse jezuiet, gestorven in 1883. Zijn werk, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* ('Handboek van de geloofsbelijdenissen, definities en verklaringen over zaken van geloof en moraal'), in het Grieks en het Latijn, is vervolgens verschillende keren herzien, in het bijzonder door Schönmetzer. Het werk van Denzinger wordt geciteerd met de afkortingen *Denz.* of *Dz.* Tegenwoordig bestaan er in verschillende talen nieuwe en vollediger kritische uitgaven.

📖 De geschriften van de Kerkvaders

Alle geschriften van de Vaders werden in de negentiende eeuw verzameld door Jacques-Paul Migne, een Franse priester. De door hem verzorgde collectie is verdeeld in een Latijnse reeks, *Patrologia Latina*, en een Griekse reeks, *Patrologia Graeca*, over een geheel van 218 banden. De werken van de Vaders worden hier geciteerd volgens de uitgave van Migne. Bijvoorbeeld: PL 40, 316 betekent dat het geciteerde werk in band 40, kolom 316 van de *Patrologia Latina* staat. PG 7, 848 betekent dat het werk in band 7, kolom 848 van de *Patrologia Graeca* staat. In de editie van Migne worden de oorspronkelijk Griekse werken gevolgd door een Latijnse vertaling. De werken van Latijnse schrijvers zijn in het Latijn. Tegenwoordig bestaan er nieuwe en vollediger kritische uitgaven in verschillende talen.

De inleidingsformule

De inleidingsformule geeft aan wie de schrijvers zijn van de tekst, in het bijzondere geval, Paulus en de concilievaders.

Paulus is Paulus VI, paus van 1963 tot 1978. Zijn voorganger was Johannes XXIII, paus van 1958 tot 1963, die het Tweede Vaticaans Concilie bijeen had geroepen.

De eerste titel van de paus is: bisschop. Hij is de bisschop van de stad Rome, waar de apostel Petrus, die Jezus aan het hoofd had gesteld van de andere apostelen (vgl. *Lumen gentium*, 19), stierf aan het kruis. De bisschop van Rome wordt erkend als de Opperherder van de universele Kerk op aarde.

De paus noemt zichzelf 'de dienaar onder de dienaren van God.' Deze titel, die teruggaat op de Romeinse paus Gregorius de Grote (540-604), wil onderstrepen dat in de Kerk gezag en macht altijd ten dienste moeten staan van God en zijn volk.

Het voegwoord *opdat* in de slotzin van de inleidingsformule maakt het doel van het document duidelijk: 'Opdat de hele wereld moge geloven, hopen, liefhebben.'

1. Voorwoord

Dei Verbum opent met een oproep om met heilige eerbied het woord van God te beluisteren en datzelfde Woord te gehoorzamen. ↗

↗ 'Het woord van God met heilige eerbied beluisterend en met vrijmoedigheid verkondigend, geeft de heilige kerkvergadering gehoor aan de woorden van de heilige Johannes, die zegt: "Wij verkondigen u het eeuwige Leven, dat bij de Vader was en aan ons is verschenen – wat wij gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij ook u, opdat gij gemeenschap moogt hebben met ons. En onze gemeenschap is er een met de Vader en met Jezus Christus, zijn Zoon." (1 Joh. 1, 2-3) Daarom stelt zij zich ten doel, in het voetspoor van het concilie van Trente en van het Eerste Vaticaans Concilie, de waarachtige leer over de goddelijke openbaring en over het doorgeven ervan voor te leggen, opdat de hele wereld, door te luisteren, moge geloven in de boodschap van het heil, door te geloven, hopen, en door te hopen, liefhebben.'

(*Dei Verbum*, 1)

De houding van sacrale eerbied die de mens heeft ten opzichte van het heilige, het mysterie, wordt tegelijkertijd gekenmerkt door verwondering en vrees. Het eerste wat men moet doen ten overstaan van deze manifestatie van het heilige waardoor God spreekt, is vol verwondering en bewust luisteren naar dit Woord, dat de mens oneindig overstijgt. Om te luisteren is tegelijkertijd een innerlijke en uiterlijke stilte nodig.

'In het begin was het Woord.' (*Joh. 1, 1*) In het begin is het Woord en daarom moet de mens vóór alles luisteren.

In het christelijk leven is het uitgangspunt niet: 'Ik denk dat', maar: 'Wat zegt het woord van God? Wat betekent het? Wat vraagt het van mij?'

Luisteren en verkondigen

Geloof is gehoorzamen aan een Woord dat men heeft gehoord, het is vertrouwen in hem die spreekt, gezonden door Christus Jezus, die God zelf is.

Geloof hangt van luisteren af:

'Maar hoe kan men Hem aanroepen zonder in Hem te geloven? Hoe in Hem geloven zonder van Hem te hebben gehoord? Hoe kan men van Hem horen, als niemand Hem verkondigt? En hoe zullen zij Hem verkondigen, als zij niet zijn gezonden? (...) Zo ontstaat dan het geloof door de prediking, en de prediking geschiedt in opdracht van Christus.' (Rom. 10, 14-15.17)

Zonder de verkondiging van het Woord kan het geloof niet bestaan.

Om het geloof op een plaats te kunnen laten ontstaan is het noodzakelijk het woord van God te verkondigen. De mens moet God zijn *mond* lenen, opdat Hij spreekt. Daarom is hij geroepen zijn mond te reinigen van iedere onreinheid (vgl. *Jes. 6, 6-7*), zijn leven te veranderen, opdat het kan overeenstemmen met het Woord dat hij verkondigt. Om het mogelijk te maken dat God zelf spreekt door zijn woorden, wordt van de mens gevraagd dat hij een zuiver hart heeft.

Het geloof kan niet worden beleefd op een intimistische wijze en zo verbannen blijven binnen de sfeer van ons hart. Het moet ons ertoe opwekken uit onszelf te treden, zodat het de omstandigheden, de gewoonten, de wijze van leven en de realiteit verandert.

Wil er geluisterd worden en wil dientengevolge het geloof kunnen ontstaan, dan is er iemand nodig die kan worden gezonden en die tegelijkertijd in staat is te luisteren, het Woord *te eten*, te bestuderen en te verdiepen. Iemand die aan dit Woord zijn lichaam en leven kan geven, die met het Woord *trouwt*, zodat hij met de heilige Paulus kan zeggen:

'Ikzelf leef niet meer, Christus is het die leeft in mij.' (Gal. 2, 20)

Het beginpunt moet dus het luisteren zijn naar het woord van God. Dat geeft heel het leven een nieuw gezicht. Het is het woord van God dat iedere menselijke werkelijkheid en iedere cultuur overstijgt, en het is het enige dat het waard is het leven van de mens te bepalen.

Een ervaring verkondigen

Verkondigen is geen privéaangelegenheid, het moet openbaar en plechtig zijn.

Bij verkondigen onderscheidt men een onderwerp, een voorwerp en iemand voor wie het bestemd is volgens het schema van de heilige Johannes, ⁷ waaraan wij, zoals de concilievaders deden, altijd trouw moeten blijven.

Onderwerp	Voorwerp	Voor wie het bestemd is
Wij	Eeuwig leven	U

De mens verkondigt wat hij heeft ervaren, gezien en gehoord: een lichamelijke, werkelijke, levende persoon. Dit is het voorwerp van zijn verkondiging: hij verkondigt *Iemand* die het leven in zichzelf heeft en het leven liefheeft, Christus, die het eeuwig leven is, omdat Hij al bestond vanaf het begin voor het aangezicht van de Vader.

⁷ 'Het bestond vanaf het begin – we hebben het gehoord en met eigen ogen gezien; we hebben het aanschouwd en onze handen hebben het aangeraakt – dááover spreken wij, over het woord dat leven is. Want het leven is verschenen; (...) wij hebben het gezien, wij getuigen er van, wij maken het u bekend!

(1 Joh. 1, 1-2)

De mens verkondigt geen theorie, noch een verhaal, noch een boodschap, maar een historische ontmoeting die hij heeft meegemaakt. God blijft voor ons een woord zonder betekenis, dat ons leven niet verandert, als wij niet de ervaring van de ontmoeting met Hem hebben opgedaan. Wij moeten ontdekken dat God geen idee is, maar een werkelijkheid in ons leven. Als het Woord niet wordt ervaren, heeft het geen zin voor wie ernaar luistert.

Jezus Christus heeft de Vader ervaren. De heilige Johannes heeft de ervaring met Jezus Christus beleefd en meegedeeld. Degenen voor wie de boodschap bestemd is, delen dezelfde ervaring als hij die verkondigt. Wie die ervaring niet meemaakt, zal nooit een boodschapper ervan kunnen zijn.

Jezus Christus verkondigen als *Barmhartige Samaritaan* wil zeggen: de gesprekspartners ertoe brengen de ervaring te hebben van de ontmoeting met een goed iemand. Zonder iemand te kennen die zijn reis onderbreekt en zijn programma verandert, zou de *Barmhartige Samaritaan* slechts een personage zijn in elk willekeurig verhaal. Als wij niet in staat zijn de ander ertoe te brengen een ervaring te hebben, zouden wij ook grote verhalen kunnen houden, op een enthousiasmerende manier kunnen spreken, maar onze woorden zouden zonder inhoud zijn, ze zouden niets meer dan een spel van nutteloze klanken voortbrengen.

➤ 'Hebt u niet van die dwaas gehoord die op een heldere voormiddag een lantaarn aanstak, de markt op liep en onophoudelijk schreeuwde: "Ik zoek God! Ik zoek God!" (...) "Waar is God heen? – riep hij – ik wil het u zeggen! Wij hebben hem hebben gedood, u en ik! Wij zijn allen zijn moordenaars! Maar hoe hebben wij dit gedaan?" (...) Men vertelt ook nog dat de dwaas diezelfde dag nog verschillende kerken is binnengedrongen en daar zijn *Requiem aeternam deo* heeft aangeheven. Naar buiten gebracht en ter verantwoording geroepen, zou hij steeds ertegenin hebben gebracht: "Wat zijn deze kerken anders nog dan de grafkuilen en de graven van God?"

(F. NIETZSCHE, *Die fröhliche Wissenschaft*, in: F. NIETZSCHE, *Werke* II. Herausgegeben von K. Schlechta, Verlag Ullstein GmbH, Frankfurt am Main-Berlin-Wien 1972, 401-402)

'Betere liederen moesten zij mij voorzingen, wil ik aan hun verlosser leren geloven: zijn leerlingen moesten er meer verlost uitzien!'

(F. NIETZSCHE, *Aldus sprak Zarathoustra. Een boek voor allen en voor niemand*. Wereldbibliotheek, Amsterdam 1985, 82)

Nietzsche, een Duitse filosoof, die wordt beschouwd als een van de vaders van het hedendaags atheïsme, zei dat de christenen hem niet konden spreken van een God van vreugde, als zij bekommerde en bedroefde gezichten hadden. Zij konden hem niet spreken van feest, wanneer zij niet gelukkig wisten te zijn. ➤

Het gelaat van God moet zichtbaar worden in het gelaat van wie Hem verkondigt.

Getuigenis: de ervaring van de Drie-eenheid

Paulus VI herinnerde eraan dat de mensen van onze tijd geen leraren zoeken, maar getuigen:

'De hedendaagse mens luistert liever naar getuigen dan naar leraren, en als hij naar leraren luistert, dan is dat omdat zij getuigen zijn.' (Evangelii nuntiandi, 41)

Het Concilie had al aangedrongen op het belang van het getuigenis. De dogmatische constitutie over de Kerk, *Lumen gentium*, stelt dat de Kerk 'ook aan de profetische taak van Christus deelheeft en vooral door het geloof en de liefde te beleven zijn levend getuigenis verspreidt' (vgl. *Lumen gentium*, 12). Bovendien worden hierin de priesters uitgenodigd hun innerlijk leven, onderricht en praktijk te bundelen om een authentiek getuigenis te geven: door te geloven in wat zij hebben gelezen en overdacht in de wet van de Heer, door te onderrichten wat zij hebben geloofd, door in praktijk te brengen wat zij hebben onderricht (vgl. *Lumen gentium*, 28).

Wat de mensen van vandaag verwachten is de ervaring van eenheid in verscheidenheid, van de liefde van de Vader, de vreugde, de verzoening, de vergeving, de moed, het uitgaan boven alle grenzen en boven zichzelf. Wanneer de gemeenschap de verscheidenheid in eenheid veiligstelt, dan is zij een teken van de Drie-eenheid, waarin het bestaan van de drie Personen niet in tegenspraak is met de eenheid die er tussen Hen is.

Wie over de Menswording spreekt en niet een God laat zien die zich in hem inzet in de geschiedenis en in het leven van de mensen ondergaat, is geen getuige.

De apostel Johannes, die ervaren heeft wat het samen-zijn met Christus is – die op zijn beurt ervaren heeft wat het samen-zijn met zijn Vader en zijn eeuwig leven is, en Hijzelf is het leven – verkondigt deze ervaring. Als de mens dit aanvaardt, dan vormt hij een gemeenschap met Johannes en allen die de verkondiging van Johannes hebben ontvangen. Hij treedt in gemeenschap met Jezus en met de Vader, omdat dit het doel is van heel de goddelijke openbaring: het eeuwig leven te hebben, een gemeenschap te vormen met Hem die het eeuwig leven is.

1. De openbaring

2. Aard en voorwerp van de openbaring

De aard van de openbaring bepalen betekent de elementen ervan beschrijven.

Het voorwerp van de openbaring is datgene waarop de openbaring zelf is gericht. Het werd al in het voorwoord aangegeven: het is Jezus Christus zelf.

Genade

'De genade is een *gunst*, een *belangeloze hulp* die God ons biedt om zijn oproep te beantwoorden: kinderen van God te worden, aangenomen zonen, deelhebbers aan de goddelijke natuur en aan het eeuwig leven. De genade is een *deelname aan het leven van God* en leidt ons binnen in de innigheid van het trinitair leven: door het doopsel heeft de christen deel aan de genade van Christus, hoofd van zijn lichaam. Als "aangenomen zoon" kan hij God voortaan "Vader" noemen in de eenheid met de enige Zoon. Hij ontvangt het leven van de Geest die hem de liefde ingeeft en de Kerk opbouwt. Deze roeping tot het eeuwig leven is *bovennatuurlijk*. Ze hangt helemaal af van het vrij geschonken initiatief van God, want alleen Hij kan zich openbaren en zichzelf schenken. De roeping tot het eeuwig leven gaat de vermogens van het verstand en de krachten van de wil van een mens te boven evenals die van elk schepsel.'

(Catechismus van de Katholieke Kerk, 1996-1998)

Dei Verbum wil er op de eerste plaats aan herinneren dat de openbaring afhangt van de *genade* van God: 'Het heeft God behaagd.' De openbaring is geen noodzaak geweest voor God, Hij werd niet gedwongen haar te verwezenlijken. 'In zijn goedheid en wijsheid' betekent dat zijn

liefde en vrijheid aan de oorsprong staan van de openbaring. Wat ons met verwondering vervult, is dat God 'uit de overloed van zijn liefde de mensen aanspreekt als zijn vrienden'. De openbaring is een gave van de liefde. Genade kan men niet kopen. Liefde kan men niet aanschaffen:

'Al bood iemand al wat hij bezit voor de liefde, met verachting zou men hem afwijzen.' (Hoogl. 8, 7)

Men moet altijd denken aan de fundamentele plaats die de genade in het leven van een christen inneemt om niet te zijn als de farizeeër, die zichzelf rechtschapen voor God beschouwde om zijn verdiensten (vgl. *Luc.* 18, 10-14).

Het onderwerp en het voorwerp van de openbaring is God

God is het onderwerp van de openbaring. Hij is het die het initiatief neemt en tegelijkertijd het voorwerp ervan is: 'Het heeft God behaagd (...) zichzelf te openbaren.' Hij heeft de mens zijn aard, zijn innerlijkheid, zijn hart willen openbaren.

Zoals de heilige Johannes schrijft, is het doel van de openbaring in gemeenschap met God te treden, in de schoot van de Drie-eenheid: door Christus heeft de mens in de Heilige Geest toegang tot de Vader en krijgt deel aan de goddelijke natuur.

Men moet het belang hiervan begrijpen. De openbaring stelt zich niet ten doel de mens een aantal waarheden over God te leren, zij wil hem niet een boodschap overbrengen, niet een wet, niet een weg om te volgen: de openbaring is de manifestatie van het innerlijke leven van God. Zij bereikt haar volheid in de persoon van Christus, die door de Geest (die een persoon is) de mens tot de Vader brengt (zelf een persoon). De middelaar is het vleesgeworden Woord van God.

📖 Athanasius (295-373)

Athanasius nam deel aan het concilie van Nicea, het eerste met een oecumenisch karakter. De Vaders van Nicea konden zo het ernstige probleem onder ogen zien dat enkele jaren tevoren was veroorzaakt door de prediking van de Alexandrijnse priester Arius. Deze vormde met zijn theorie een bedreiging voor het authentieke geloof in Christus door te verklaren dat de *Logos* geen ware God was, maar een geschapen God, een wezen dat 'het midden' hield tussen God en de mens, en zo de ware God voor ons altijd ontoegankelijk bleef. De in Nicea verzamelde bisschoppen antwoordden met de 'geloofsbelijdenis' nauwkeurig te omschrijven en vast te leggen. In deze fundamentele tekst, die het geloof van de onverdeelde Kerk tot uitdrukking brengt, komt de Griekse term *homoousios* voor, in het Latijn *consubstantialis*: dat wil zeggen dat de Zoon, de *Logos*, 'één in wezen is' met de Vader, God uit God is, zijn wezen is, en zo wordt de volle godheid van de Zoon belicht, die door de arianen werd ontkend. Toen bisschop Alexander was gestorven, werd Athanasius in 328 zijn opvolger als bisschop van Alexandrië. Hij toonde zich onmiddellijk vastbesloten om ieder compromis ten opzichte van de theorieën van Arius, die door het concilie van Nicea waren veroordeeld, af te wijzen. Door zijn onverzettelijkheid haalde hij zich de onverzoenlijke vijandschap van de arianen en hun sympathisanten op de hals.

(Vgl. BENEDICTUS XVI, *Algemene audiëntie*, 20 juni 2007)

In een beroemde tekst legt de heilige Athanasius📖 Gods plan als volgt uit: *de mensen doen binnentreden in zijn innerlijk leven*. Hij schrijft dat het Woord mens is geworden, opdat wij God zouden worden. Het Woord is zichtbaar geworden door zijn lichaam, opdat wij toegang zouden hebben tot het innerlijke leven van de onzichtbare Vader. Hij heeft alle smaad van de mensen verdragen, opdat wij deel zouden hebben aan de onsterfelijkheid. De heerlijkheid van de Vader bestaat erin de geschapen mens die verloren was gegaan, weer te vinden, aan hem die was gestorven weer leven te geven, en hem weer tempel van God te maken.

Het mysterie

Mysterie

'Van het Griekse *mystérion* (van het werkwoord *mýein*, de mond sluiten, afgesloten zijn), vervolgens in het Latijn, *mysterium*. (...) In het Nieuwe Testament en in de premoderne theologie duidt mysterie de openbaring aan van het eeuwig heilsplan van Christus; de gebeurtenissen uit het leven van Christus als verwerkelijking en openbaring van dit plan. In de moderne theologie betekent mysterie de geloofswaarheden, in zoverre zij het verstandelijk vermogen van de mens tot vinding en begrip te boven gaan; of de kennis waarop de mens is gericht dankzij de constitutieve transcendentie van zijn geest, die hem in verstand en liefde opent voor het oneindige.'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 240)

Het is wat de heilige Paulus noemt 'zijn geheim raadsbesluit'. (*Ef.* 1, 9) *Mysterie* wijst in het Bijbels taalgebruik op het goddelijk heilsplan, dat in het begin verborgen is en geleidelijk in de tijd is geopenbaard. Het heil is de gemeenschap met God. Dat plan vindt zijn voltooiing in Jezus Christus en daarom kan men zeggen dat het mysterie van God Christus in ons is (vgl. *Kol.* 1, 27).

Dit is wat de heilige Paulus uitlegt in zijn lofprijzing:

'Aan Hem die de macht heeft u sterk te maken volgens het evangelie van Jezus Christus, dat ik verkondig, volgens de openbaring van het mysterie, dat eeuwenlang verzwegen bleef, maar nu is onthuld.' (*Rom.* 16, 25)

Vervolgens heeft het woord mysterie soms ook de sacramenten aangeduid, 'de heilige mysteries', in het bijzonder de eucharistie, die Christus te midden van ons tegenwoordig stelt. Soms heeft het datgene aangeduid dat niet toegankelijk is voor het verstand alleen en dat wij toch kunnen leren kennen door de openbaring van God. Op deze manier is het

mysterie aan eenvoudige mensen geopenbaard en blijft het daarentegen verborgen voor wijzen en geleerden (vgl. *Mt.* 11, 25).

De voortgaande openbaring van het mysterie, van het heilsplan in de geschiedenis, wordt door de Griekse Vaders *economie* genoemd. *Dei Verbum* sluit bij deze terminologie weer aan.

Heilseconomie

'Van het Grieks *oikonomía* (van *oikos* 'huis' en *nómos* 'regel'), *beheer, planning* + afleiding van *heil*. Het duidt het heilsplan aan dat door God is bepaald, verwezenlijkt en geopenbaard in de hele ordening van de geschiedenis, een plan dat in Christus zijn middelpunt en hoogtepunt vindt (vgl. *Ef.* 1, 3-14).'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 127)

De economie is het zich verwezenlijken van de heilsgeschiedenis, die 'geschiedt door daden en woorden die innerlijk met elkaar verbonden zijn'. Het is de Bijbel die de heilsgeschiedenis, de woorden en de gebeurtenissen vertelt die laten zien dat God werkzaam is.

In de heilsgeschiedenis is de bevrijding uit de slavernij in Egypte een van de belangrijkste gebeurtenissen, een van de *wonderbaarlijke dingen* die God heeft gedaan voor zijn volk. Die bevrijding wordt in de loop van de hele geschiedenis van het Joodse volk verwezenlijkt met het zich vestigen in Kanaän, met het koningschap, met de terugkeer uit de ballingschap, met de wederopbouw van de Tempel, met het verzet tegen de Griekse indringers.

De innige band tussen woorden en daden

Dei Verbum onderstreept dat in heel deze geschiedenis, in de openbaring, de woorden niet van de daden kunnen worden gescheiden. De

daden tonen dat het woord dat is verkondigd, waar is. Op hun beurt laten de woorden zien wat de ware betekenis is van de gebeurtenissen, een betekenis die soms onverwacht is.

De innige band tussen woorden en daden is een voortdurende wet in het christelijke leven, in zijn liturgische, geestelijke en pastorale aspecten. Bij de viering van de sacramenten begeleiden de gebaren altijd de woorden. Men kan geen eucharistie hebben zonder brood. De verdeling van het brood onder de gelovigen zonder de woorden van de consecratie reduceert de hele eucharistieviering echter tot een maaltijd onder vrienden, waarbij in het beste geval Jezus wordt vermeld als een dierbaar iemand die in een andere tijd thuishoort en niet meer onder ons aanwezig is als de Levende.

Wanneer wij spreken zijn wij, als wij de daad niet bij het woord voegen, onoprecht en ongeloofwaardig. Anderzijds worden de gebaren echter die wij maken, als wij ze niet gepaard laten gaan met woorden, onbegrijpelijk en zonder betekenis.

Jezus Christus, middelaar en volheid van de openbaring

De heilsgeschiedenis bereikt haar hoogtepunt, haar doel met Jezus Christus. Hij is tegelijkertijd middelaar, middel, voorwerp en volheid van de openbaring. Jezus is niet alleen brenger van een boodschap, Hijzelf is de boodschap.

'Het kruis is het unieke offer van Christus, "enige middelaar tussen God en de mensen". (1 Tim. 2, 5) Maar omdat Hij in zijn mensgeworden goddelijke persoon "zich in zekere zin met ieder mens verenigd heeft", biedt Hij "allen de mogelijkheid om op een wijze die God bekend is, in dit Paasgeheim te worden opgenomen." Hij roept zijn leerlingen op "hun kruis op te nemen en Hem te volgen" (Mt. 16, 24), want "Hij heeft voor ons allen geleden,

Hij heeft voor ons de weg gebaad om in zijn voetstappen te treden" (vgl. 1 Petr. 2, 21). Hij wil immers zelfs hen die er het eerst profijt van hebben, deelgenoot maken van zijn verlossend offer. Dat is op verheven wijze verwezenlijkt in de persoon van zijn moeder, die meer dan ieder ander nauw betrokken is bij het mysterie van zijn verlossend lijden.⁶

Jezus is de middelaar van de openbaring, omdat Hij tegelijkertijd ware God en ware mens is en daarom God aan de mens kan tonen en de mens aan God. De wijze waarop Hij Hem doet kennen, is definitief. Er zijn geen nieuwe openbaringen te verwachten. Men hoeft zich geen God voor te stellen buiten en boven Jezus Christus. Jezus zegt: 'Filippus, wie Mij ziet, ziet de Vader.' (Joh. 14, 9) Daarom is het Jezus Christus die ons het gelaat van God en zijn denken toont. Het is dus aan ons om in zijn zienswijze te treden en niet aan Hem om zich te voegen naar onze beoordelingscriteria.

3. De voorbereiding van de evangelische openbaring

Dei Verbum gaat verder met de beschrijving van de fasen van de heilsgeschiedenis, voordat men kwam tot de volheid van de openbaring in Jezus Christus.

De kennis van God begint niet met Abraham. Ook buiten de eigenlijke heilsgeschiedenis openbaart God zich in de natuur. Hij *'geeft in de scheepselen aan de mensen een bestendig getuigenis van zichzelf*.

Wanneer de mens de schepping aanschouwt, kan hij het bestaan en de grootheid van God aanvoelen. Om tot dat inzicht te komen is er geen woord of gebeurtenis, geen verkondiging van de Bijbel nodig. De

⁶ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 618.

zintuigen zijn voldoende. Alle volken van overal en van iedere tijd kunnen deze vorm van openbaring, die *kosmische openbaring* heet, hebben en hebben die daadwerkelijk gekregen.

'Wat een mens van God kan weten, is in feite onder hen bekend; God zelf heeft het hun geopenbaard. Van de schepping der wereld af wordt zijn onzichtbaar wezen door de rede in zijn werken aanschouwd, zijn eeuwige macht namelijk en zijn godheid.'
(Rom. 1, 19-20)

Deze openbaring is al gericht op Christus, die immers de middelaar van de schepping is, God, die *'door zijn Woord alles scheidt en in stand houdt, in de schepselen aan de mensen een bestendig getuigenis van zichzelf geeft'*.

De schepping kan echter alleen ervan getuigen dat God bestaat en wijs is. Om in het mysterie van God binnen te treden, om iets van zijn natuur te leren kennen, is een ander soort openbaring noodzakelijk. De mens heeft behoefte aan een woord, een verkondiging, de prediking van iemand die door God wordt uitgezonden. Zo begint de dialoog van God met de mensen, de geschiedenis, dat wat de *profetische openbaring* heet. Alleen hij die deze openbaring ontvangt, kan toegang hebben tot de diepte van de goddelijke natuur, tot het hart zelf van God.

4. Christus, voltooiër van de openbaring

De profetische openbaring is op haar beurt niets anders dan een fase naar de volheid die de weg naar het evangelie voorbereidt.

In de *christelijke openbaring* is het God zelf die zich openbaart in een fysieke persoon: een van de drie Personen van de Drie-eenheid, het Woord dat mens geworden is en dat men kan zien, aanraken, aanhoren.

Het Woord dat in het verleden sprak door de profeten, op verschillende wijzen, is zichtbaar geworden. Het Woord, dat zijn sporen heeft nagelaten in de door middel van Hem geschapen dingen, heeft onder ons gewoond. De kosmische openbaring en de profetische openbaring worden absoluut niet geloofend, maar vinden in Hem hun volheid, hun hoogste uitdrukking.

De openbaring is definitief

Met de persoonlijke openbaring in Jezus Christus gaan de mensen de laatste dagen in.

Dit is de tijd van het definitieve Verbond, omdat zijn openbaring definitief is: de Zoon is immers God, de Eniggeborene, de eeuwige, de oneindige. ↗

↗ 'Christus gisteren en heden – Begin en Einde – Alpha – en Omega – Hem behoren tijd – en eeuwigheid – heerlijkheid en heerschappij – door alle eeuwen der eeuwen. Amen.'

(Romeins Missaal. Paaswake)

Het Woord is immers een Persoon van de Drie-eenheid. Binnen de Drie-eenheid (*ad intra*) kan al wat van één van de drie Personen kan worden gezegd, ook van de anderen worden gezegd. De eigenschappen van één Persoon zijn ook die van de andere twee. Bijvoorbeeld, de Vader is goed, wijs, eeuwig, oneindig en ook de Zoon is dat, en hetzelfde geldt voor de Geest. De enige eigenschap die alleen de Vader toebehoort, is het vaderschap, zoals het voortgebracht zijn alleen van de Zoon is en het beademd zijn van de Geest is.

Dit principe, dat de eigenschappen van één Persoon van de Drie-eenheid ook van de andere twee zijn, noemt men *circumincessie*. Dit woord komt uit het Latijnse *circum*, 'rondom', en *incessio*, 'doordringen tot het

binnenste', en vertaalt de Griekse term *perichorese*. Wij kunnen de *circumincessie* omschrijven als de liefdesdans, waar alles wat de een toebehoort, ook de ander toebehoort, in de eenheid die van de liefde komt.

'Al wat de Vader heeft, is het mijne.' (Joh. 16, 15)

'Al het mijne is van U en het uwe is van Mij.' (Joh. 17, 10)

Het Woord dat oneindig en eeuwig is, heeft door mens te worden alle beperkingen van welk menselijk wezen dan ook leren kennen: het heeft inspanning, honger, dorst, slaap, droefheid, heel het lijden van een mens, zelfs de dood ondervonden.

God, die het pure *zijn* is, is binnengetreten in het *worden*. Het Woord is in Jezus Christus vlees geworden, ook al is het ware God gebleven: van oneindig is het eindig geworden; van niet ontvankelijk voor het lijden is het ontvankelijk voor het lijden geworden; van eeuwig en levend is het begrensd en sterfelijk geworden.

Dit overgaan van de toestand van God naar de toestand van God-mens wordt door de heilige Paulus ontleding, *kenosis*, genoemd:

'Hij die bestond in goddelijke majesteit heeft zich niet willen vastklampen aan de gelijkheid met God: Hij heeft zich van zichzelf ontdaan en het bestaan van een slaaf aangenomen. Hij is aan de mensen gelijk geworden. En als mens verschenen heeft Hij zich vernederd, Hij werd gehoorzaam tot de dood, tot de dood aan een kruis.' (Fil. 2, 6-8)

In Christus is de openbaring definitief, omdat deze mens, in alles aan de anderen gelijk behalve in de zonde en veroordeeld tot de schandelijkste dood, het licht is dat uit liefde heeft aanvaard af te dalen in de duisternis om *alle mensen te verlichten*.

*'En het licht schijnt in de duisternis
maar de duisternis nam het niet aan. (...)
Het ware Licht,
dat iedere mens verlicht,
kwam in de wereld.'* (Joh. 1, 5.9)

De evangelies en de overlevering van de Kerk hebben het teken van het licht vele malen gebruikt om Jezus aan te duiden.

Inderdaad, vanaf het ogenblik dat Hij in de wereld is binnengetreten, is Hij erkend als

'de Opgaande Zon, die verschijnt aan hen die in het duister en de schaduw van de dood gezeten zijn.' (Luc. 1, 78-79)

Jezus zelf verklaart:

'Zolang Ik in de wereld ben, ben Ik het licht van de wereld.'
(Joh. 9, 5)

Wij kunnen ook de constitutie *Lumen gentium* in herinnering roepen, die begint met de woorden: 'Christus is het licht van de volkeren.'

In de liturgie zijn de verwijzingen naar het licht als symbool van Christus talrijk. We moeten slechts denken aan de liturgie van Paasnacht met de aanroeping 'Lumen Christi' die de kaarsprocessie begeleidt.

Het licht is in de wereld gekomen. Het Woord 'heeft onder ons gewoond' (Joh. 1, 14) om ons in te leiden in 'het meest innige van God'. Zoals ten tijde van de profetische openbaring God aanwezig was in de ark, in de tent en vervolgens in de tempel, zo heeft God bij de laatste en definitieve openbaring in Jezus Christus van een menselijk lichaam zijn persoonlijk en zichtbaar verblijf gemaakt.

De tegenwoordigheid van God te midden van de mensen worden

In een kerk herinnert het tabernakel eraan dat daar de tempel van God is. Maar het huis van God is vandaag, in deze laatste tijd, het hart van de mens dat moet veranderen in de levende eucharistie te midden van de volkeren. Anders zal de economie van de openbaring in Jezus Christus onvoltooid blijven. Men moet de mens liefhebben, gegeven het feit dat de eucharistie aangeeft dat de mens het teken is van de levende God.

De zeer sterke uitdrukking die *Dei Verbum* gebruikt, ‘als mens tot de mensen gezonden’, ontleend aan een anoniem patristisch geschrift, de *Brief aan Diognetus*, maakt het mogelijk te mediteren over het mysterie van de eenheid van God met de mensheid, met iedere concrete mens (vgl. *Gaudium et spes*, 22; *Redemptor hominis*, 8).

Brief aan Diognetus

Dit heel oude werk is een apologetische uiteenzetting van het leven van de eerste christenen, gericht aan een zekere Diognetus – een louter symbolische naam, volgens de meest verbreide mening – en geschreven in de tweede eeuw in Athene. Het centrale gedeelte van deze apologie benadrukt een fundamenteel aspect van het leven van de eerste christenen: de plicht heilig te worden te midden van de wereld door alles te verlichten met het licht van Christus. ↗

Hij die naar een plaats wordt gezonden als apostolisch verantwoordelijke, moet weten dat hij Jezus Christus vertegenwoordigt te midden van de mensen. Hij moet echter het diepe bewustzijn hebben dat Jezus hem altijd overstijgt. Daarom is hij gehouden de woorden te verkondigen van wie hem heeft gezonden, net zoals Jezus ‘Gods eigen woorden spreekt’ (*Joh.* 3, 34). Hij zal dit doen overeenkomstig de cultuur en de gewoonten van de plaats waarheen hij is gezonden, in navolging van Jezus ‘als mens tot de mensen gezonden.’

↗ ‘De christenen kunnen noch naar streek, noch naar taal, noch naar gewoonten onderscheiden worden van de andere mensen. Immers, zij wonen niet in eigen steden, noch gebruiken zij een jargon dat verschillend is, noch hebben zij een bijzondere levensstijl. (...) Zij leven in hun vaderland, maar als vreemdelingen; zij nemen aan alles deel als burgers en van alles zijn zij verwijderd als vreemdelingen. Ieder vreemd vaderland is hun vaderland en ieder vaderland is vreemd. Zij huwen als iedereen en brengen kinderen voort, maar zij leggen de pasgeborenen niet te vondeling. Zij delen hun tafel, maar niet hun bed. Zij zijn in het vlees, maar leven niet naar het vlees. Zij wonen op aarde, maar hebben hun burgerschap in de hemel. Zij gehoorzamen aan de vastgestelde wetten en met hun leven overstijgen zij de wetten. (...) Wanneer zij goed doen, worden zij gestraft als boosdoeners.’

(*Brief aan Diognetus*, 5)

De zending van de Zoon is de bron van de zending van de Kerk

Jezus is de eerste missionaris. De zending van de Kerk vindt haar oorsprong in de zending van de Zoon (vgl. *Ad gentes*, 2). Jezus wordt gezonden door de Vader. Hij heeft geen plan dat onafhankelijk of gescheiden is van dat van de Vader, maar verwezenlijkt het heilswerk dat de Vader Hem heeft gegeven om te verrichten. Zijn zending wordt niet geboren uit een individueel initiatief. Daarom kan Jezus zeggen: ‘Wie Mij ziet, ziet de Vader’ (*Joh.* 14, 9) en Hij toont zo aan dat de *circumincessie* werkelijk is.

Op grond van het feit dat Christus het werk tot voltooiing heeft gebracht dat de Vader Hem heeft toevertrouwd, kan de mens de Vader ontmoeten. Jezus is de Immanuël, ‘God met ons’, opdat wij vrij zijn. Bevrijden betekent alle voorwaarden scheppen, opdat iedere mens de mogelijkheid heeft zijn keuze te maken, zonder verplicht te worden door factoren die niet afhangen van zijn juist gevormde geweten. Door zich van God ten gevolge van de zonde te verwijderen, zijn de mensen in de duisternis, in de slavernij, in de dood gestort.

Om van de dood over te gaan naar het leven, van de zonde naar de vrijheid, moet men de mensen liefhebben.

‘Wij zijn overgegaan van de dood naar het leven; wij weten het, omdat wij onze broeders liefhebben. De mens zonder liefde is nog in het gebied van de dood.’ (1 Joh. 3, 14)

Johannes Paulus II herinnerde eraan dat de mens ‘de eerste en de belangrijkste weg van de Kerk is’ (*Redemptor hominis*, 14). Het is dus door middel van de liefde voor de mens dat wij verrijzen tot het eeuwig leven. De liefde maakt ons eeuwig, zij maakt ons deelgenoot aan de goddelijke natuur, de enige die eeuwig is, ‘want God is liefde’ (1 Joh. 4, 8). De liefde is zijn natuur en liefhebben wil zeggen intreden in de relatie van de Vader en de Zoon. Het is de liefde die toont wie de ware leerlingen van Christus zijn.

‘Hieruit zullen allen kunnen opmaken dat gij mijn leerlingen zijt: als gij de liefde onder elkaar bewaart.’ (Joh. 13, 35)

Jezus is het hoogtepunt van de openbaring

De persoonlijke openbaring in Jezus Christus is definitief. ‘*Er is geen nieuwe publieke openbaring te verwachten vóór de glorievolle verschijning van onze Heer Jezus Christus.*’ Alles is reeds gezegd. De openbaring is afgesloten. Geen mens kan iets anders toevoegen aan het goed van de openbaring dat alles bevat wat men moet weten over God en over ons heil. Jezus Christus is het hoogtepunt van de openbaring.

5. De openbaring in geloof te aanvaarden

Het antwoord van de mens op de openbaring: het geloof

De openbaring is de belangeloze daad van God, die voortvloeit ‘uit de bron van alle liefde’ (*Ad gentes*, 2). God neemt het initiatief en het feit dat Hij zich openbaart, dat Hij zich laat kennen, vindt zijn verklaring alleen in zijn liefde. Het is uit liefde dat God de mens roept tot de gemeenschap met Hem. Het antwoord van de mens aan God die zich openbaart, is het geloof.

Het geloof is vóór alles gehoorzaamheid, zich geheel en vrij, met vertrouwen verlaten op een Woord dat niet het onze is. Het geloof – zo gaat *Dei Verbum* verder – is zich onderwerpen, zich overgeven.

Die onderwerping moet alle vermogens van de mens erbij betrekken, ook het verstand, dat niet wordt vernederd wanneer het zich overgeeft in een daad van geloof. Het is juist het tegenovergestelde, het verstand is geroepen om de redenen van het geloof te zoeken:

‘Weest altijd bereid tot verantwoording aan al wie u rekenschap vraagt van de hoop die in u leeft.’ (1 Petr. 3, 15) ↗

➤ "Het geloof *tracht te begrijpen*" (de heilige Anselmus): het is eigen aan het geloof dat de gelovige Hem beter wil leren kennen in wie hij gelooft, en dat hij beter wil begrijpen wat Hij geopenbaard heeft; een dieper gaande kennis zal op haar beurt een groter, steeds meer van liefde brandend geloof vragen. De genade van het geloof opent "het innerlijk oog" (Ef. 1, 18) voor een levend begrip van de inhoud van de openbaring, d.w.z. het geheel van Gods heilsplan en de geloofsgeheimen, hun onderling verband en hun verband met Christus, middelpunt van het geopenbaarde mysterie. Wel, "om ons begrip van de openbaring steeds meer te verdiepen, vervolmaakt de heilige Geest voortdurend het geloof door zijn gaven" (*Dei Verbum*, 5). Zo "geloof ik om te begrijpen en begrijp ik om beter te geloven", zoals de heilige Augustinus het uitdrukte.'

(*Catechismus van de Katholieke Kerk*, 158)

Geloof en rede

Het probleem van de rol van het verstand bij een geloofsdaad is een van de voornaamste oorzaken van controverse in de geschiedenis van de theologie. Naar aanleiding hiervan rijzen er immers veel vragen. Kan de rede alleen tot het geloof in God komen? Zo ja, in welke God? Of beter, zijn geloof en rede elkaars tegengestelden op grond van het feit dat de dogma's tegen de rede en de gewone ervaring ingaan? Is de genade noodzakelijk om te geloven?

Dei Verbum herinnert aan enkele antwoorden die de Kerk in de loop van haar geschiedenis heeft gegeven op deze vragen. Het conciliedocument maakt vóór alles de relatie duidelijk die er bij de geloofsdaad is tussen genade en menselijke natuur. Het stelt dat de mens om te geloven de genade van God nodig heeft. Het initiatief van God komt niet alleen in het spel voor wat de verwezenlijking van de openbaring betreft, die een daad van God is, maar ook wat het subjectieve antwoord van de mens op deze daad aangaat. Met andere woorden, het initiatief van God beperkt zich niet tot de gave van het Woord en van zijn Zoon, die de volheid van het

Woord is. Maar het openbaart zich ook in het geloof: zijn genade doet de mens zijn eerste stappen zetten.

Dei Verbum baseert deze woorden op een verklaring van het tweede concilie van Orange (in 529).

Pelagius: alleen de natuur

📖 Pelagianisme

'Een ketterij, opgekomen in de 5^e eeuw door toedoen van een Engelse (of Ierse) monnik, Pelagius. Zij betreft het thema van de genade. Zij wordt gekenmerkt door het ontkennen van de erfzonde en de ernst van de gevolgen ervan. Zij verstaat de vrijheid van de mens als autonoom en voldoende om het heil te bereiken. Zij maakt van de waarde van Christus vooral een voorbeeldfunctie. De felste tegenstander van het pelagianisme was de heilige Augustinus. Hij onderstreepte het belang van de genade als intrinsieke en belangeloze hulp van God voor de mens. Het concilie van Efeze (431) veroordeelde de ideeën van het pelagianisme. Het semi-pelagianisme stond later daarentegen zowel de noodzaak van de goddelijke genade, als die van de menselijke wil voor (ook al zette deze laatste de mens aan tot het geloof). Dit werd op zijn beurt veroordeeld door het tweede concilie van Orange (529).'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 292)

Het tweede concilie van Orange, een plaatselijk en niet een oecumenisch concilie, werd bijeengeroepen om de leer van de laatste aanhangers van het denken van *Pelagius* (360-422), 📖 die semi-pelagianen werden genoemd, te onderzoeken.

'Pelagius was van mening dat de mens door de natuurlijke kracht van zijn vrije wil, zonder de noodzakelijke hulp van Gods genade, een moreel goed leven kon leiden; hij bracht zo

*de invloed van Adams vergrijp terug tot die van een slecht voorbeeld.*⁷

Om het denken van Pelagius te begrijpen moet men voor ogen houden dat *ketterijen* altijd een gedeelte van de waarheid bevatten. Het zijn dwaze waarheden, omdat zij zich hebben afgescheiden van de totaliteit van de waarheden.

Ketterij

'Van het Griekse *háiresis*, keuze, voorkeur. Het is het hardnekkig ontkennen of in twijfel trekken van een of meer geloofswaarheden (*Wetboek van Canoniek Recht*, can. 751). De dogmatische theologie beschouwt een zich verzetten tegen een geopenbaarde waarheid, die door het leergezag van de Kerk is bekrachtigd, een ketterij. (...) Met de heilige Hiëronymus werd het verschil tussen ketterij en schisma verduidelijkt. De eerste wordt beschouwd als een werkelijk doctrinair verschil van mening, terwijl een schisma een scheiding en een breuk in de gemeenschap is door de weigering te gehoorzamen aan de hiërarchie.'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 133-134)

Pelagius werd immers gedreven door het verlangen de vrijheid van de mens en de goedheid van de schepping opnieuw te bevestigen tegen andere ketteren, de manicheeërs. Voor hen was de schepping volslagen slecht en verdorven en de mens ongeneeslijk de gevangene van het kwaad. Zijn dwaling was aan de menselijke natuur een zodanig gewicht te geven dat hij de functie van de genade verwaarloosde. De theorieën van Pelagius werden door de heilige Augustinus weerlegd.

Wil de mens de geloofsdaad kunnen stellen, dan is de genade van God noodzakelijk. Het geloof is, evenals de openbaring, een gave. Jezus zegt:

'Niemand kan tot Mij komen, als de Vader die Mij zond, hem niet trekt.' (Joh. 6, 44)

⁷Catechismus van de Katholieke Kerk, 406.

En ook nog:

'Los van Mij kunt gij niets.' (Joh. 15, 5)

Bij zending, apostolaat is behalve verkondiging van het Woord en getuigenis innerlijke aantrekkingskracht noodzakelijk, opdat hij die luistert, met geloof antwoordt.

Daarom is het gebed heel belangrijk. Als de Heilige Geest immers het hart van de mens niet raakt en het niet op God richt, kunnen de ogen van zijn ziel niet opengaan. Om tot God te komen is de menselijke natuur niet voldoende:

'Als iemand niet wedergeboren wordt kan hij het Rijk Gods niet zien.' (Joh. 3, 3)

Luther: alleen maar de genade

Martin Luther (1483-1546), een Duitse augustijnnermonnik, beschouwde – in tegenstelling tot de theorieën van Pelagius – de mens als radicaal verdorven door de zonde: zijn handelen, zijn intelligentie, zijn vrijheid hebben geen enkele waarde. Alleen de genade van God telt.

De leer van Luther is in 1547 veroordeeld door de Kerk, bijeen op het *concilie van Trente*.

Het concilie van Trente

Hubert Jedin, de grote geschiedenschrijver van het concilie van Trente (1545-1563), vat het werk van het concilie in twee belangrijke resultaten samen: het bepaalde het katholieke geloofsgoed ten opzichte van de fouten van de tijd en het maakte een begin met een katholieke hervorming door te trachten de ergste misbruiken af te schaffen die er in de bisdommen en parochies bestonden. Er tekent zich duidelijk de ecclesiologische opzet af van de *salus animarum* ("het heil van de zielen"): de Kerk werkt voor het heil van de christenen door de sacramenten. De Kerk is het levende lichaam van de gelovigen die het geloof ontvangen dat door de Schrift en de overlevering wordt doorgegeven.

Het is de apostolische overlevering geweest die de Kerk deed onderscheiden welke geschriften in de lijst van de Heilige Boeken moesten worden opgenomen. Deze volledige lijst wordt de *canon van de Schriften* genoemd.

(Vgl. C. O'DONNELL - S. PIÉ-NINOT, *Diccionario de Ecclesiología*. San Pablo, Madrid 2001, 1067-1072; vgl. *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 120)

Tegen Luther heeft het concilie van Trente de functie van de vrijheid van de mens voor onvervangbaar gehouden. Zij is noodzakelijk, wil hij zich kunnen openstellen voor de genade en eraan meewerken: ten overstaan van God blijft de mens een persoon en niet een ding. Het primaat van de genade is onbetwistbaar en absoluut. Het leidt echter niet tot de ontkenning van het menselijk vermogen om vrij te antwoorden op de gave van het heil, die van God komt.

De relatie tussen genade en vrijheid

Wat de prediking en het getuigenis betreft dat wij moeten geven, wil de geloofsdaad plaatsvinden, dient men de volgende drie fundamentele punten in overweging te nemen:

1. Men moet vóór alles degene met wie men in relatie treedt, liefhebben: proberen hem te leren kennen en te begrijpen; trachten in zijn wereld te treden, in zijn mentaliteit en in zijn problemen; alle middelen te ontdekken om hem te raken, middelen van het verstand en de liefde; getuigenis af te leggen. Het gaat er dus om heilig te zijn en in staat in relatie te treden.
2. Op de tweede plaats moet degene op wie men zich richt een innerlijke, niet alleen een uiterlijke aantrekkingskracht hebben. De schoonheid van het Rijk Gods is van een andere orde, verschillend van die van de wereld, en kan worden waargenomen door middel van de innerlijke zintuigen. Wij moeten bidden voor hen tot wie wij de verkondiging richten, opdat zij zich door God laten aantrekken.
3. Ten slotte heeft iedere mens zijn vrijheid, en dit is een centraal gegeven. De genade dringt zich niet op. God dringt zijn geluk niet op. 'Wie je heeft gevormd zonder jou', zegt de heilige Augustinus, 'zal je niet rechtvaardig maken zonder jou.' Ook al is hij in Gods hand, de mens zal nooit een marionet zijn. En God zal nooit iets doen voor de mens zonder zijn persoonlijk antwoord. De genade vermindert de vrijheid niet, integendeel zij maakt de mens vrijer, zij bevrijdt hem van de slavernij van de zonde.

De hulp van de genade is op ieder ogenblik noodzakelijk.

Wie naar de verkondiging luistert, zich opent voor het geloof, moet vorderen in de kennis van de openbaring. Dit kan men alleen maar doen met de hulp van de Heilige Geest, die *'voortdurend het geloof door zijn gaven vervolmaakt'*.

Wat dit betreft, zijn de woorden zeer belangrijk die door Benedictus XVI werden uitgesproken op zondag 3 januari 2010, vóór het *angelus*:

'Dit is de ware reden van de hoop van de mensheid: de geschiedenis heeft zin, omdat zij wordt "bewoond" door de wijsheid van God. En toch komt het goddelijk plan niet automatisch tot stand, omdat het een project van liefde is en de liefde brengt vrijheid voort en vraagt om vrijheid. Het Rijk Gods komt zeker, wat meer is, het is al aanwezig in de geschiedenis en dankzij de komst van Christus heeft het reeds de negatieve kracht van de boze overwonnen. Maar iedere man en vrouw is verantwoordelijk voor het ontvangen ervan in het eigen leven, dag voor dag. Daarom zal ook 2010 min of meer "goed" zijn in de mate waarin ieder overeenkomstig zijn eigen verantwoordelijkheden zal weten samen te werken met de genade van God. Laten wij ons derhalve richten tot de Maagd Maria om van haar deze geestelijke houding te leren. De Zoon van God heeft niet zonder haar toestemming uit haar het vlees aangenomen. Telkens wanneer de Heer een stap voorwaarts wil zetten, samen met ons, naar het "beloofde land", klopt Hij eerst aan bij ons hart, wacht Hij, om zo te zeggen, op ons "ja", bij kleine, evenals bij grote keuzes.'

De Heilige Geest is immers de gave bij uitstek die aan de mens is gegeven en die het mogelijk maakt in het innerlijke leven van God binnen te treden. Het is de gave die Jezus, zelf een gave van de Vader, de mensen heeft beloofd.

6. De geopenbaarde waarheden

Na te hebben herinnerd aan de rol van de genade bij de geloofsdaad voelt *Dei Verbum* de noodzaak om enkele referentiepunten te geven om de relatie tussen geloof en rede beter te bepalen, omdat de rede een vermogen is van de menselijke natuur.

Het Eerste Vaticaans Concilie had de twee tegengestelde gevaren van het fideïsme en het rationalisme willen vermijden.

Het fideïsme

Fideïsme

Van het Franse *fidéisme*, afgeleid van het Latijnse *fides*, geloof. Een filosofische en theologische verkeerde leer die niet alleen de voorrang van het geloof op de rede aanneemt, maar ook de onmogelijkheid van dezelfde menselijke rede om de geloofswaarheden te kennen. Het fideïsme kende een periode van grote levenskracht in de eerste helft van de 19^e eeuw (in het bijzonder de werken van L. Bautain, 1796-1867), als reactie op de uitwassen van het rationalisme. De Kerk veroordeelde het fideïsme op het Eerste Vaticaans Concilie en bevestigde opnieuw de rol van de rede, vooral wat de grondslagen van het geloof betreft.

(Vgl. P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z ...*, 149)

Fideïsme is geloven dat alleen het geloof kan leiden tot de kennis van het bestaan van God, waarbij de rede volkomen machteloos is. Een gevolg van deze houding is het afwijzen van de rede als een weg van kennis. Vaticanum I heeft daarentegen gesteld dat men God kan kennen door middel van de rede. Het geloof is niet irrationeel. Het is niet de vrucht van de rede en men kan het niet terugbrengen binnen de grenzen van de rede, maar is daar toch niet mee in strijd. De mens mag niet afzien van zijn rationaliteit. Integendeel, de rede moet in staat zijn een zinvol spreken over het geloof voort te brengen en hij is in staat dat te doen, omdat

de geschapen dingen zelf naar God leiden. Dat wil zeggen dat krachtens de kosmische openbaring God zich manifesteert aan het verstand (vgl. *Rom. 1, 20*).

Dankzij zijn verstand heeft de mens door middel van de filosofie verschillende systemen van denken uitgewerkt die een geestelijk erfgoed van de mensheid zijn geworden. De Kerk erkent in de filosofie de weg om waarheden betreffende het bestaan van de mens te kennen en tegelijkertijd een onmisbare hulp om het begrip van het geloof te verdiepen en om de waarheid van het evangelie mee te delen (vgl. *Fides et ratio*, 5).

Het rationalisme

Rationalisme

'Afgeleid van *rationeel*. In algemene zin betekent het iedere leer die een buitengewone waarde toekent aan de vermogens van de menselijke rede of die iedere mogelijkheid van een goddelijke openbaring wil uitsluiten of ernaar streeft de draagwijdte ervan te minimaliseren. In de geschiedenis van de theologie geeft het de stroming aan volgens welke de enige waarheden van het geloof die waarde hebben, de waarheden zijn die men met de menselijke rede kan bevatten. Zo wordt theologie filosofie. Pius IX veroordeelde het antidogmatische rationalisme in de encycliek *Qui pluribus* (1846) en in de *Syllabus errorum* (1864), een veroordeling die weer werd opgenomen door het Eerste Vaticaans Concilie in de constitutie *Dei Filius* (1870).'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 329)

Het rationalisme is de leer van hen die denken dat de menselijke rede het enige middel en criterium is om iets over God te kunnen zeggen. Een beroemde zin van Blaise Pascal herinnert er echter aan dat men God niet alleen maar kan reduceren tot de speculaties van de filosofen: 'Een God van Abraham, Isaak en Jakob, niet van de filosofen en de wijzen.'

Er is een kennis die eigen is aan het geloof. Die kennis drukt een waarheid uit die gebaseerd is op het feit zelf dat God het is die zich openbaart, en dat Hij de waarheid is.

De menselijke kennis verwijst naar het mysterie van God, dat de rede niet volledig kan doorgronden, maar alleen in geloof kan ontvangen en aannemen (vgl. *Fides et ratio*, 14).

In de theologie maakt men een onderscheid tussen de *fides quae* en de *fides qua*. *Fides* (geloof) *quae* (dat) geeft aan wat men gelooft, het voorwerp en de inhoud van het geloof. De *fides* (geloof) *qua* (waarmee) is het geloof dat zich manifesteert door het getuigenis van leven, van een radicaal zich toevertrouwen aan Christus, dat de geloofsdaad is, het zich hechten aan Christus.

Beide aspecten van het geloof zijn noodzakelijk, het is echter de *fides qua* die de *fides quae* waarde geeft. De *fides quae* bereikt haar doel alleen maar als zij verandert in *fides qua*.

De christelijke openbaring is tenslotte, zoals *Dei Verbum* het definieert, niet alleen een lijst met waarheden. De openbaring is niet iets dat vóór alles het verstand raakt. Het is iets veel diepers: het is de gave van de drie Personen van de Drie-eenheid, een omarming van liefde.

In deze paragraaf, die gaat over de 'geopenbaarde waarheden', wordt vooral onderstreept dat 'het God heeft behaagd zichzelf te openbaren' en alleen daarna heeft Hij 'zijn eeuwige wilsbesluiten aangaande het heil van de mensen' willen bekendmaken. De inhoud van de openbaring is, alvorens een geheel van beschikkingen, wetten en een te volgen weg te zijn: het leven zelf van God.

II. Het doorgeven van de goddelijke openbaring

7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het Evangelie

Vanaf het begin is de openbaring bestemd geweest voor *'alle volkeren'*. Alle volkeren hebben immers de kosmische openbaring gekregen. Hoezeer de profetische openbaring ook voorbehouden was aan Israël, het was zich ervan bewust getuige te zijn van de kosmische openbaring, die de andere volkeren niet wisten te erkennen.

Het meedelen van de openbaring vereist dat men in zijn geheel bewaart wat men heeft ontvangen, en het trouw doorgeeft in de eenheid tussen wat eraan voorafgaat en wat erop volgt. Zo vormt het doorgeven een keten. Dit doorgeven ontwikkelt zich en gaat verder in de loop van de tijd (de *diachronische dimensie*), terwijl dit tegelijkertijd wordt verwezenlijkt op verschillende plaatsen (de *synchronische dimensie*). Het doorgeven is *'aan alle geslachten'*, daarom heeft Christus de opdracht gegeven het evangelie aan allen te verkondigen:

'Gaat dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.'
(Mt. 28, 19)

De zending van de Kerk zet de zending van de Zoon voort. Zij heeft ten doel alle mensen deelgenoot te maken aan de gemeenschap die aanwezig is in de Drie-eenheid.

Het uitbreiden van de liefde tot allen is geen verspilling of vermindering. De liefde is voor allen, maar ieder wordt bemind, als was hij de enige geliefde.

Geloof en moraal

De inhoud van de zending – die Christus de apostelen heeft opgedragen te prediken aan allen – omvat tegelijkertijd ‘*alle heilswaarheid*’ en ‘*ordening van zeden*’. De waarheid is wat het verstand bevredigt, wat een raam opent naar de wereld en naar God. Het is wat het mogelijk maakt te begrijpen. De morele discipline betreft daarentegen de wil en dientengevolge de vrijheid. Waarheid en discipline, rede en handelen zijn niet onafhankelijk van elkaar, maar zijn nauw met elkaar verbonden, omdat de mens een geheel is dat tegelijkertijd is begiftigd met een geheugen, verstand, wil, vrijheid, verantwoordelijkheid en lichaam.

‘Geen enkele scheuring mag de harmonie tussen geloof en leven in gevaar brengen: de eenheid van de Kerk wordt niet alleen aangetast door de christenen die de geloofswaarheden afwijzen of verdraaien, maar ook door hen die de morele verplichtingen waartoe het evangelie hen oproept, miskennen.’ (Veritatis splendor, 26)

De theorie geeft de praktijk richting: er kan geen goede praktijk (*orthopraxie*) zijn zonder een juiste theorie (*orthodoxie*). Het woord *praxis* komt van het Grieks en betekent daad, handeling, praktijk. Onder *theorie* verstaat men een speculatieve kennis. De profetische teksten staan vol met verwijzingen naar een *orthopraxie*⁸, vooral wanneer zij thema’s moeten aangeven zoals de gerechtigheid en de rechten van de armsten. Een orthodoxe leer is de bron van een handelen dat correct is en overeenkomstig de wil van God. Op dezelfde wijze komen uit een ketterse leer gedragingen voort die niet in overeenstemming zijn met het ondericht van Jezus.

Het spreekt vanzelf dat een theorie zonder een passende praktische bevestiging iedere betekenis verliest en niet kan blijven voortbestaan.

⁸ *Ortho-*: een voorvoegsel van Griekse oorsprong met de betekenis van ‘correct, juist of rechtuit’. *Orthopraxie* is het handelen, het zich gedragen op een juiste wijze, volkomen in overeenstemming met een leer, een geloof, een geheel van normen en principes (*orthodoxie*).

Men kan God niet beminnen zonder Hem concreet in de geschiedenis te beminnen.

De trouw van de apostelen aan Jezus

De Kerk erkent dat de apostelen het onderricht van Jezus trouw hebben gevolgd. Er is geen breuk, er is geen onderbreking tussen Jezus en de apostelen. Het door de apostelen doorgegeven geloof verschilt niet van de boodschap van Jezus. Zij hebben er niets aan afgedaan, noch er iets aan toegevoegd. Na de verrijzenis van Jezus hebben de apostelen immers de Heilige Geest ontvangen, de innerlijke Meester. Hij heeft het hun mogelijk gemaakt met andere ogen, met een vollediger begrip de geschiedenis te zien die zij met Jezus hadden beleefd, overeenkomstig hetgeen Hijzelf hun had verkondigd: de Heilige Geest ‘zal u alles leren en u alles in herinnering brengen wat Ik u gezegd heb’ (*Joh. 14, 26*). *Dei Verbum* zal dit idee weer opnemen in de paragraaf over de historische aard van de evangelies (vgl. *Dei Verbum*, 19).

Prediking, getuigenis, instellingen

De apostelen hebben de openbaring op drie manieren doorgegeven:

- door mondelinge prediking;
- door het getuigenis van leven;
- door regels, structuren, instellingen en wetten, die door hen werden vastgesteld, om de liefde te beleven in het leven van alledag en in bijzondere omstandigheden.

Dei Verbum spreekt pas van de op schrift gestelde openbaring na te hebben herinnerd aan deze manieren om in praktijk te brengen wat Jezus had bevolen. Het blijft inderdaad waar dat de mondelinge prediking, het leven van de apostelen, hun voorbeeld aan de redactie van de evangelies zijn voorafgegaan. Jezus heeft niets geschreven: Hij heeft deze taak aan

de apostelen overgelaten. De evangeliën zijn geschreven toen sommige christelijke gemeenschappen al enkele decennia bestonden. Het leven van deze gemeenschappen is de wieg geweest van de redactie van de evangeliën. Het is geen secundaire kwestie: dit herinnert ons eraan dat de Schrift niet kan bestaan zonder een gemeenschap van levende personen die haar vorm en leven geven. Proberen de Schrift te lezen buiten de Kerk zou immers betekenen haar afsnijden van haar bron zelf.

Sinds het begin van de Kerk worden de bisschoppen erkend als de wettige opvolgers van de apostelen. De bisschoppen hebben de taak het evangelie ongerept en levend te bewaren. Buiten de gemeenschap van de Kerk, die door de bisschoppen wordt gewaarborgd, is het evangelie geen levend boek meer. ↗

↗ 'Vandaag wordt de Heilige Schrift, ook onder de katholieken, op vele wijzen als wapen gebruikt tegen de Kerk. Zeker, als Woord van God staat zij boven de Kerk, die zich daardoor altijd moet laten leiden en zuiveren. Maar zij staat nooit buiten het Lichaam van Christus! Een privé-lectuur kan nooit tot de ware kern ervan doordringen. Een juiste interpretatie van de Schrift veronderstelt dat wij haar lezen waar zij geschiedenis heeft gemaakt en nog steeds maakt, waar zij geen getuigenis is van het verleden, maar levende kracht van het heden: in de Kerk van de Heer en met zijn ogen, de ogen van het geloof. De gehoorzaamheid ten opzichte van de Schrift is in deze zin ook altijd gehoorzaamheid ten opzichte van de Kerk. Zij wordt abstract, als men de Kerk losmaakt van de Bijbel of men zelfs probeert haar tegen de Kerk uit te spelen. De levende Schrift in de levende Kerk is ook vandaag de actuele macht van God in de wereld. Een macht die alle generaties door een onuitputtelijke bron van hoop blijft.'

(J. RATZINGER, *Cantate al Signore un canto nuovo. Saggi di cristologia e liturgia*. Jaca Book, Milano 1996, 66)

Het doorgeven gebeurt door personen

Daar Jezus en de apostelen levende personen hebben achtergelaten, is het eerste wat men moet doen bij het doorgeven van het evangelie als een levend boek: mensen vormen die de geest ervan behouden en er getuigenis van afleggen.

De Kerk, d.w.z. het geheel van mensen die het evangelie van Christus levend houden in eenheid met de bisschoppen, is een volk van pelgrims, zoals *Dei Verbum* in herinnering brengt. Zolang zij op weg is om God 'van aangezicht tot aangezicht' te zien, in de hoop op 'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde' (Apoc. 21, 1), heeft zij één mogelijkheid om de openbaring van God te ontvangen: de Heilige Schrift en de heilige overlevering. Die zijn de spiegel waardoor God zich kenbaar maakt aan de mensen van onze tijd, alvorens zich aan hen 'van aangezicht tot aangezicht' te openbaren.

De overlevering gaat aan de Schrift vooraf

Schrift en overlevering vormen dus één spiegel en de een kan men niet als gescheiden en onafhankelijk van de ander zien. De overlevering telt men niet bij de Schrift op als een toevoeging eraan. Integendeel, zij gaat eraan vooraf. De overlevering is immers vóór alles de prediking en het voorbeeld van de apostelen en ook het geheel van de instellingen die zij ons hebben doorgegeven. Als men de overlevering ziet als het doorgeven van de openbaring, begrijpt men goed dat het op schrift stellen ervan een van de ogenblikken, en zeker niet het eerste, van dit doorgeven vormt.

Canon

Canon is een Grieks woord dat 'riet, meetstok' betekent. Omdat de meetstok ook werd gebruikt als maateenheid en daarom iets was dat vaststond en dat niemand kon veranderen, heeft men die term gekozen om de officiële lijst aan te duiden van de boeken die de Bijbel vormen, zoals die is bepaald door het concilie van Trente in 1546. Het concilie nam in de lijst zowel de protocanonieke boeken op (van het Griekse *prótos*, 'eerste' + *canon*. Het zijn de heilige boeken die altijd en bij iedere christelijke gemeenschap werden beschouwd als geïnspireerd en opgenomen in de canon) als de deuterocanonieke boeken (van het Griekse *déuteros*, 'tweede' + *canon*. Het zijn enkele Bijbelse geschriften van het Oude Testament over de inspiratie waarvan in enkele tijden en bij enkele christelijke gemeenschappen twijfels bestonden). Het canoniek karakter komt immers voort uit de inspiratie. Hieraan herinnert de verwijzing in *Dei Verbum* naar de Heilige Geest, die de apostelen brengt tot de volheid van de waarheid. De Heilige Geest draagt echter geen nieuwe openbaring aan. Hij geeft nieuwe ogen die het mogelijk maken in de diepte te zien wat al is geopenbaard.

Bovendien herinnert *Dei Verbum* er in de volgende paragraaf aan dat het de overlevering zelf is die de inspiratie heeft erkend van de boeken die de Bijbel vormen, door de *canon* vast te stellen.

Het is de overlevering die ons de Bijbel in handen heeft gegeven. Om zeker te zijn dat wij de Bijbel lezen overeenkomstig de bedoeling van de schrijvers, moeten wij ons dus wenden tot de overlevering.

Het woord *overlevering* is echter een term die verschillende betekenissen heeft, en is op verschillende manieren gebruikt al naar gelang het tijdperk. Daarom bekommert *Dei Verbum* zich in de volgende paragraaf erom beter te definiëren wat de overlevering is.

8. De heilige overlevering

De overlevering en de overleveringen

In de loop van de eeuwen deed zich een grote verwarring voor, zodat men het verschil niet meer zag tussen de overlevering en de overleveringen. Men begrijpt dan ook dat de reactie van Luther niet geheel ongegrond is. De overlevering werd niet meer gezien als de daad van het doorgeven van de blijde boodschap van de bevrijding door een levende gemeenschap, maar veeleer als een geheel van gewoontes die als eeuwig werden beschouwd en waarvan het louter menselijke karakter daarentegen vele malen duidelijk was.

De terugkeer naar de oorspronkelijke opvatting (geschetst op het concilie van Trente, maar door de volgende theologische reflectie verlaten) is door het Tweede Vaticaans Concilie verwezenlijkt en voorafgegaan door het werk van enkele theologen. Zij hebben laten zien dat de trouw aan de apostelen en de continuïteit in het doorgeven van wat zijzelf hadden ontvangen, niet betekende verankerd te blijven in een zeker aantal gebruiken en gewoontes, die geschikt waren gebleken voor een zeker tijdperk en die intussen achterhaald bleken.

Zo definieert *Dei Verbum* overlevering niet als een geheel van gewoontes, hoe eerbiedwaardig en oud die ook kunnen zijn, maar als al hetgeen de Kerk in zichzelf is en al hetgeen waarin zij gelooft. Wat de Kerk doorgeeft is haar werkelijkheid als Bruid van Christus. Aan de oorsprong van alles staat een gemeenschap van levende personen die een leer, een liturgie doorgeven, *'alles wat strekt tot de heilige levenswandel van het volk van God en zijn groei in geloof'*.

De overlevering gaat voort in de Kerk

De overlevering is, zoals *Dei Verbum* het definieert, de prediking van de apostelen zelf. Als zij 'op bijzondere wijze in de geïnspireerde boeken ligt uitgedrukt', dan sluit dat niet uit dat de apostelen 'hetzij mondeling hetzij per brief' de overleveringen hebben doorgegeven die zijzelf hadden ontvangen.

Het christendom is geen godsdienst van het boek – zoals het jodendom en de islam dat zijn – omdat het Woord vlees is geworden. Het christendom is het geloof in Jezus van Nazareth.

De openbaring is, alvorens de openbaring van een boek te zijn, de openbaring van een persoon. Door middel van de overlevering 'leert de Kerk de volledige canon van de heilige boeken kennen en daarin worden de heilige geschriften ook dieper begrepen en voortdurend werkzaam tegenwoordig gesteld', van boeken veranderd in leven, en wel zo dat zij iedere dag opnieuw worden geactualiseerd in het bestaan van hen die ze trouw doorgeven. ↗

↗ 'Iedere katholiek moet de moed hebben om te geloven dat zijn geloof (in gemeenschap met dat van de Kerk) ieder "nieuw leergezag" van specialisten, van intellectuelen te boven gaat. Hun hypotheses kunnen nuttig zijn om het ontstaan van de boeken van de Schrift te begrijpen, maar het is een vooroordeel van evolutionistische oorsprong dat men de tekst alleen maar begrijpt door te bestuderen hoe hij zich heeft ontwikkeld en ontstaan is. De geloofsregel wordt vandaag, evenals gisteren, niet gevormd door de ontdekkingen (of die nu waar of hypothetisch zijn) betreffende de bronnen en de lagen in de Bijbel, maar door de Bijbel, zoals die is, zoals hij wordt gelezen in de Kerk, vanaf de Vaders tot vandaag. Het is de trouw aan deze lectuur van de Bijbel die ons de heiligen heeft gegeven, die dikwijls ongeletterd waren en in elk geval vaak onervaren in ingewikkelde exegetische problemen. En toch zijn zij het die hem het beste hebben begrepen.'

(Rapporto sulla fede. Vittorio Messori a colloquio con il Cardinale Joseph Ratzinger. Paoline, Cinisello Balsamo [MI] 1985, 76-77)

De overlevering vordert

'De apostolische prediking, welke in de geïnspireerde boeken op bijzondere wijze ligt uitgedrukt, moest derhalve door ononderbroken opeenvolging tot aan de voltooiing der tijden worden bewaard. Daarom vermanen de apostelen, overleverend wat zij ook zelf hebben ontvangen, de gelovigen om vast te houden aan de overleveringen waarin zij hetzij mondeling hetzij per brief zijn onderricht en om te strijden voor het geloof dat hun eens voor al was overgeleverd. Wat door de apostelen is overgeleverd, omvat alles wat strekt tot de heilige levenswandel van het volk van God en zijn groei in geloof. Zo bestendigt de Kerk in haar leer, leven en eredienst alles wat zijzelf is, alles wat zij gelooft en geeft dit door aan alle geslachten. Deze van de apostelen stammende overlevering vordert in de Kerk onder bijstand van de Heilige Geest. Want het inzicht zowel in de overgeleverde werkelijkheden als in de overgeleverde woorden groeit: door de beschouwing en de studie van de gelovigen die dit alles in hun hart bewaren, door het innerlijk begrip van de geestelijke dingen dat zij ervaren, door de verkondiging van hen die met de opvolging in het bisschopsambt de betrouwbare geestesgave van de waarheid ontvangen hebben. Want de Kerk streeft in de loop der eeuwen onafgebroken naar de volheid van de goddelijke waarheid, totdat in haar de woorden van God in vervulling gaan.' (*Dei Verbum*, 8)

God is Degene die noch de aarde noch de hemel kunnen bevatten; daarom bezit zijn Woord een dergelijke rijkdom die de menselijke verklaringen en studies niet uitputtend kunnen behandelen. Het begrip van het woord van God kan steeds dieper worden; in de mate immers waarin de mens groeit in het geloof ontdekt hij nieuwe betekenissen die hij eerst niet kende. De heilige Gregorius de Grote zei naar aanleiding daarvan: 'De Heilige Schrift groeit samen met wie haar leest.' Ieder mens kan dus komen tot een dieper doordringen in de betekenis van het Woord. Studie, leven en geestelijke ervaring, het leergezag maken het mogelijk

steeds nieuwe betekenissen en toepassingen van het woord van God te vinden.

Om die reden kan men nieuwe wegen gaan voor de verdieping van de Schrift. Het lezen van de Bijbel, zoals dat werd gedaan door de heilige Augustinus of de heilige Franciscus van Assisi, helpt ertoe heel de Kerk te doen groeien in het begrip dat zij van de Bijbel hebben gehad. Ditzelfde geldt voor iedere heilige. Iedere gemeenschap, iedere Kerk en ieder volk kan door middel van de eigen verklaring van de Bijbel een aspect ervan ontdekken dat in de schaduw was gebleven of zelfs vergeten tot dat ogenblik. De volkeren die in de recente tijd deel zijn komen uitmaken van de Kerk, bijvoorbeeld in Afrika of in Azië, kunnen op een nieuwe wijze de Bijbel lezen tot verrijking van heel de Kerk. Een katholieke ofwel universele wijze van lezen van de Bijbel verrijkt niet alleen het volk dat hem leest, maar brengt alle volkeren rijkdom.

Alle mensen van iedere generatie en natie zullen nooit het onpeilbare mysterie volledig kunnen doorgronden dat vervat ligt in Gods woord, dat iedere wijze van lezen te boven gaat. God is oneindig en de mens die naar Hem streeft, zal nooit de volheid van zijn wezen en zijn Woord kunnen bevatten, daar het Woord van God de Zoon is die oneindig is, omdat Hij God is. Wanneer de Zoon bij zijn menswording de *kenosis* (ontlediging) heeft aanvaard, dan verliest hij op grond daarvan volstrekt niet zijn eeuwig-zijn. Hij is de eeuwige Zoon, het voorwerp van de verlangens van de mens. Als Jezus geen God was, dan zou Hij alleen maar een arme man zijn, gedood als welke crimineel dan ook. Door de mensheid van Christus kan de mens tot de goddelijke natuur komen; door de menselijke natuur van Christus kan de mens de persoon, het 'ik' bereiken van Jezus, dat het 'ik' is van de Zoon die is gericht op de Vader in de eenheid van dezelfde Geest.

9. Onderlinge verhouding tussen heilige overlevering en Heilige Schrift

Twee kanalen uit één bron

De heilige overlevering en de Heilige Schrift zijn onderling nauw verbonden en hebben aan elkaar deel. Zij komen voort uit dezelfde bron, die Jezus Christus is, persoon en voorwerp van de openbaring, en het zijn de twee enige kanalen van de ene openbaring. Beide vormen hetzelfde goed van het woord van God: de Schrift, '*voor zover dit schriftelijk wordt vastgelegd*', de overlevering, in zover deze wordt verkondigd en beleefd. Het Tweede Vaticaans Concilie bevestigt in dezen opnieuw de leer van het concilie van Trente, dat tegen Luther en zijn *sola Scriptura* ('alleen de Schrift') had herinnerd aan de onvervangbare rol van de overlevering: '*Vandaar dat de Kerk haar zekerheid over al het geopenbaarde niet put door middel van de Schrift alleen.*'

Als het waar is dat de Schrift zonder een persoon die haar belichaamt, dode letter blijft, dan moet men er echter voor waken niet in de tegenovergestelde fout te vervallen die soms wordt gemaakt, en die erin bestaat te geloven dat men zonder de Schrift kan. De Schrift blijft een bevoorrechte getuige van de zuiverheid van het geloof, waartoe de Kerk zich altijd moet bekeren. De Kerk moet zich altijd herinneren dat zij pelgrim is op aarde en dat zij om uiteindelijk God '*van aangezicht tot aangezicht*' te aanschouwen niet kan afzien van de spiegel van de Schrift.

De eenheid tussen Schrift en overlevering wordt op het gebied van de pastoraal vertaald in de eenheid tussen woord en handelen om te kunnen verkondigen: '*Vandaag is deze profetie in vervulling gegaan*', met de blik echter steeds voorwaarts gericht om uiteindelijk het beloofde land van melk en honing te bereiken. Het christelijk bestaan speelt zich altijd af in dit spanningsveld tussen het *reeds* en het *nog niet*, ↗ ondanks het feit dat deze eenheid soms niet op de verschuldigde wijze in acht wordt genomen.

➤ Als het idee van de lineaire tijd het christelijk denken van het Griekse onderscheidt, dat naar een cyclische visie op de tijd neigt, dan onderscheidt de centrale plaats van Christus het christendom van het jodendom. Het jodendom onderscheidt in de tijd twee fundamentele fases: de tegenwoordige eon of tijd en de toekomstige eon, die zal beginnen met de komst van de Messias. Christus ontkent deze verdeling niet, maar door zich als de Mensenzoon, als Dienaar van de Heer, als Messias te presenteren laat Hij zien dat het middelpunt van de geschiedenis niet gelegen is in de overgang van de tegenwoordige eon naar de toekomstige, maar in deze tegenwoordige eon. Met andere woorden: terwijl de joodse hoop volledig is gericht op de toekomst, richt de christelijke zich tegelijkertijd op de toekomst en het verleden. Zij richt zich ook op de toekomst in de mate waarin zij zich tevoren heeft gericht op het verleden: wij hebben de hoop dat ons heel de volheid van de goddelijke gaven rijkelijk zal worden geschonken, omdat God ons die al in Christus heeft gegeven. De kenmerkende houding van de christen is dat hij reeds het onderpand heeft van de volheid en tegelijkertijd op de volledige openbaring ervan wacht, d.w.z. – om het te zeggen met een zin die Oscar Cullmann graag herhaalde – het spanningsveld tussen het *reeds gegevene* en het *nog niet volledig verwezenlijkte*.

10. De verhouding van de heilige overlevering en Heilige Schrift tot de gehele Kerk en het leraarsambt

Dei Verbum onderstreept vanaf het begin dat de heilige overlevering en de Heilige Schrift, die samen vormen wat men het geloofsgoed noemt, aan heel de Kerk zijn toevertrouwd.

Het betreft een heel belangrijke stelling, die de vernieuwing kenmerkt die vanaf het Tweede Vaticaans Concilie heeft plaatsgevonden. *Dei Verbum* definieert de Kerk met de volgende woorden van de heilige Cyprianus: 'De Kerk is het volk dat verenigd is met zijn priester en de kudde

die niet wijkt van haar herder.' De Kerk is een volk en heeft niet alleen betrekking op de paus, de bisschoppen, de priesters en de missionarissen, maar op al haar leden.

De terugkeer naar een idee van de Kerk dat overeenkomt met dat van de oorsprong en dat reeds door de heilige Cyprianus was benadrukt, wordt door andere documenten van het Concilie, in het bijzonder door *Lumen gentium*, benadrukt.

Dat conciliedocument begint met te spreken over Christus, '*lumen gentium*'. 'Christus is het licht van de volkeren.' Het absolute is Christus, niet de Kerk: de Kerk is de dienaar van Christus.

Om een juist begrip van de Kerk te hebben en om hierover te spreken moet men derhalve uitgaan van Christus en daarna van het volk in zijn totaliteit. Dit is het plan dat *Lumen gentium* heeft voorzien: na een algemene inleiding over het mysterie van de Kerk wijdt deze dogmatische constitutie het tweede hoofdstuk aan het volk van God, d.w.z. aan de Kerk in haar totaliteit, het derde aan de hiërarchische opbouw van de Kerk, het vierde aan de leken, het vijfde aan de universele roeping tot heiligheid, het zesde aan de religieuzen en het zevende aan het eschatologische karakter van de pelgrimerende Kerk en haar eenheid met de Kerk in de hemel.

Het laatste hoofdstuk, het achtste, is gewijd aan de Maagd Maria. Dit wil zeggen dat de Kerk, die aan het begin één volk is, zich uiteindelijk identificeert met een persoon. Wat men van de Kerk in haar totaliteit zegt, kan men ook van iedere gelovige ziel zeggen, daar iedere mens geroepen is de Kerk te worden, de 'waardige Bruid van haar Heer'. (*Lumen gentium*, 9)

Dei Verbum spreekt op zijn beurt van een '*unieke eenstemmigheid*' tussen bisschoppen en gelovigen. De Kerk is geen kazerne. Toen de heilige Augustinus zich tot het volk richtte dat naar hem luisterde, zei hij:

*'Wij bezitten twee waardigheden die men goed moet onderscheiden: de waardigheid van christenen en die van bisschoppen. De eerste, d.w.z. het christen zijn is voor ons: de andere, d.w.z. het bisschop zijn, is voor u. Bij het feit dat wij christen zijn, moeten de voordelen worden onderstreept die daar voor ons uit voortvloeien; bij het feit dat wij bisschop zijn, is datgene wat telt, uitsluitend uw nut. (...) Behalve dat wij christenen zijn, waardoor wij God rekenschap zullen moeten afleggen van ons leven, zijn wij daarentegen ook bisschop en dus zullen wij Hem ook rekenschap moeten afleggen van ons ambt.'*⁹

Dei Verbum bekommert zich in het bijzonder om de relaties tussen leerzeg en Schrift. Het woord van God en de overlevering zijn aan de Kerk toevertrouwd in haar totaliteit, de verklaring ervan komt echter toe aan het leerzeg. Dat betekent niet dat wie geen bisschop is, het Woord niet kan verklaren, becommentariëren en uitleggen, maar veeleer dat het alleen aan het leerzeg toekomt te bepalen wat de geloofsleer is, of beter, wat beschouwd moet worden als geopenbaarde waarheid.

De dogma's

Dogma

In het huidige taalgebruik van de Kerk en de theologie (dat zich pas vanaf de 18^e eeuw eenduidig en algemeen heeft doorgezet) is een dogma een stelling die het goddelijk en katholiek geloof tot onderwerp heeft. Een stelling dus, die uitdrukkelijk wordt afgekondigd door de Kerk middels het gewone en universele leerzeg of een bepaling van de paus of een concilie, geopenbaard door God op een zodanige wijze dat een ontkenning ervan door de Kerk wordt veroordeeld als ketterij en de banvloek daarover wordt uitgesproken.

⁹ DE HEILIGE AUGUSTINUS, *Sermo* 46, 2.

Aan het leerzeg komt het toe de dogma's te bepalen die het geloofsgoed in precieze bewoordingen vastleggen. Het laatste afgekondigde dogma is dat van de tenhemelopneming van de Maagd Maria in 1950 geweest. Voor die datum was de Kerk nog niet gekomen tot een volledig begrip van dit mysterie. Sinds dat ogenblik moet men zeggen, als men katholiek wil zijn, dat Maria in de hemel is opgenomen, en geloven in dat mysterie. Ook dogma's moeten worden verklaard: zij zijn in het merendeel van de gevallen geformuleerd in een filosofische taal. Om ze te begrijpen moet men in dit type taal, die geenszins gewoon is, binnentreden.

Het leerzeg staat ten dienste van het woord van God

Het leerzeg *'staat niet boven het woord van God, maar dient het'*. Volgens deze zeer belangrijke stelling zijn de bisschoppen alleen maar 'in dienst van het Woord' (*Luc.* 1, 2). Het leerzeg moet handelen onder de werking van de Heilige Geest door godvruchtig het Woord te aanhoren, het heilig te bewaren, het trouw uiteen te zetten. Men moet het Woord bidden, het moet worden aangeroepen. Niemand kan het zich toe-eigenen. Het leerzeg kan niets aan het geloofsgoed toevoegen, omdat het de uitlegger ervan is en niet de bron. De Schrift en de overlevering zijn de twee enige kanalen van de enige bron van de openbaring, die God is. Daarom kan het leerzeg niets anders doen dan bevestigen en verkondigen wat reeds besloten ligt in het geloofsgoed, dat definitief is afgesloten. De verklaring ervan is daarentegen altijd open.

De functie van het leerzeg is dus de voortgang in het begrip van de Schrift te begunstigen door ook de instrumenten van uitleg te gebruiken die de huidige wereld eraan ter beschikking stelt, en ervoor te waken dat iedere verklaring altijd in overeenstemming blijft met de van de apostelen ontvangen overlevering.

De laatste stelling van nr. 10 van *Dei Verbum* is zeer belangrijk: als onafscheidelijke delen van de ene openbaring 'dragen' de overlevering, de

Schrift en het leergezag *'krachtadig bij tot het heil van de zielen'*, dat de hoogste wet is van de Kerk.

III. De goddelijke inspiratie van de Heilige Schrift en de schriftverklaring

11. Het feit van de inspiratie en de waarheid van de Heilige Schrift

Zeggen dat de Heilige Schrift is geïnspireerd, betekent dat de heilige schrijvers die haar hebben geredigeerd, hebben gehandeld, daartoe aangespoord door de Heilige Geest. De inspiratie houdt dus in dat God de belangrijkste schrijver is van de Bijbel. Meer in het bijzonder, het is de Heilige Geest die zich deze goddelijke handeling toe-eigent.

De Bijbel moet in al zijn delen, zowel van het Oude als van het Nieuwe Testament, als geïnspireerd worden beschouwd. Niemand kan deze of gene passage verwijderen alleen maar op grond van het feit dat ze niet overeenkomt met het eigen gevoel of de eigen ideeën.

Wat in de christelijke opvatting over de inspiratie wezenlijk is, is dat de Bijbel integraal het woord van God en in het geheel woord van de mens is. Hoe dit kan gebeuren, is een mysterie, op dezelfde manier als de persoon van Jezus Christus, waarlijk God en waarlijk mens, een mysterie is. De inspiratie is een begrip dat dat van de menswording zeer nabij komt.

De heilige boeken zijn geredigeerd door mensen aan wie God het gebruik van al hun vermogens en capaciteiten heeft gelaten. God heeft zich niet van hen bediend, als had Hij volslagen passieve instrumenten in zijn handen. De boeken van de Bijbel zijn ook het product van mensen, en om hen te begrijpen moet men hun mentaliteit, hun taalgebruik, hun visie op de wereld, hun wijze van zich uit te drukken leren kennen.

Het directe gevolg van de inspiratie is de onfeilbaarheid.

Onfeilbaarheid wil zeggen dat er in de Bijbel geen dwalingen zijn. Dan rijzen er vragen zoals deze: 'In welke zin moeten wij deze bewering verstaan? Is de onfeilbaarheid ook van toepassing op de kosmologie van de Bijbel, op de wijze waarop de Bijbel de schepping van de wereld beschrijft?'

Dei Verbum leert dat de waarheid van de Bijbel alleen die is welke betrekking heeft op het heil van de mens. In de Bijbel vindt men de waarheid op het gebied van geloof en moraal en niet in wetenschappelijke kwesties, die de kennis van het tijdperk weerspiegelen waarin de boeken zijn geschreven, en die men aan de menselijke schrijver toeschrijft. In de Bijbel kunnen geen regels van wiskunde, astronomie worden gevonden... De Bijbel is geen handboek van geschiedenis, noch van biologie of geneeskunde.

'Men moet dus eraan vasthouden, dat al wat de geïnspireerde schrijvers of hagiografen beweren door de Heilige Geest wordt beweerd. Daarom moet men belijden, dat de boeken van de Schrift de waarheid die God omwille van ons heil in de heilige geschriften heeft willen doen optekenen onwankelbaar, trouw en zonder dwaling leren.' (*Dei Verbum*, 11)

12. Hoe de Heilige Schrift moet worden verklaard

Zich interesseren voor de menselijke schrijvers van de heilige boeken vereist een krachtinspanning om te proberen te begrijpen wat de hagiografen (schrijvers van de heilige boeken) werkelijk hebben willen zeggen. Deze verplichting verwaarlozen wil zeggen dat men een magische opvatting heeft over de Schrift, geloven dat zij uit de hemel is komen vallen, dat men zich niet bekommert om de wijze waarop God in de geschiedenis heeft ingegrepen, en dientengevolge zijn wijze van handelen niet begrijpt.

Voor de heilige *Johannes Chrysostomus* is de Schrift als een liefdesbrief die God aan de mensen richt. De liefde van God richt zich altijd tot concrete personen, ook al is zij universeel. De mensen niet kennen die het voorwerp zijn geweest van Gods liefde, betekent Gods liefde zelf niet kennen.

Johannes Chrysostomus (345-407)

Zijn theologie is een typisch pastorale theologie, waarin de zorg voor de samenhang tussen de door het woord uitgedrukte gedachte en het wezenlijk beleefde constant aanwezig is. De twee zaken, kennis van de waarheid en rechtschapenheid van leven, gaan samen: kennis moet zich vertalen in leven. Ieder optreden van hem was erop gericht in de gelovigen het gebruik van het verstand, van de ware rede te ontwikkelen om de morele en spirituele eisen van het geloof te begrijpen en in praktijk te brengen. De prediking van Chrysostomus had gewoonlijk plaats in de loop van de liturgie. Hier brengt de verzamelde menigte de ene Kerk tot uitdrukking; hetzelfde woord wordt op iedere plaats tot allen gericht en de eucharistische communie wordt tot doeltreffend teken van eenheid. Voor Johannes Chrysostomus is ieder in een of andere mate verantwoordelijk voor het heil van de anderen: 'Dit is het principe van ons sociaal leven... ons niet alleen voor onszelf interesseren!' Het geheel speelt zich af tussen twee polen: de grote Kerk en de 'kleine Kerk', het gezin, in onderling verband.

(Vgl. BENEDICTUS XVI, *Algemene audiëntie*, 19 september 2007)

De literaire genres

Om deze reden wordt de studie van de literaire genres onontbeerlijk geacht voor een juist begrip van de Schrift. De literaire genres zijn manieren om zich uit te drukken, die naar plaats, tijd en cultuur van de verschillende schrijvers verschillen. Het gebruikte genre bepaalt de te gebruiken uitdrukkingen, de linguïstische elementen die de inhoud van de tekst weergeven. De stijl, de beelden en de taal die in een liefdesbrief worden gebruikt, zullen volslagen anders zijn dan in een brief gericht aan een openbare instantie, of in een aangifte.

Ieder volk heeft zijn literaire genres, zijn typische uitdrukkingen en zijn wijze van communiceren.

In de Bijbel zijn er verschillende literaire genres: mythen, historische vertellingen, verhalen, feestgezangen, gezangen die verdriet, rouw uitdrukken, brieven, profetieën, apocalypsen... elk met eigen regels en een eigen taalgebruik.

De twee betekenissen

De studie van de literaire genres is niet voldoende om de Schrift te begrijpen. *Dei Verbum* onderscheidt tussen wat de hagiografen ons wilden laten begrijpen, en wat God ons wilde laten kennen met zijn Woord. Met andere woorden, er is een diepere betekenis aanwezig waarvan de heilige schrijver zelf zich niet bewust was. Daar God de hoofdauteur van de Schrift is, volgt hieruit dat de Schrift een onuitputtelijke rijkdom bezit. De rijkdom van de betekenis van de brieven van de heilige Paulus gaat soms ook het begrip te boven dat de heilige Paulus, die ze heeft geschreven, zelf ervan heeft. Dat is wat men de *sensus plenior* noemt, de 'vollere betekenis' die God, als goddelijke auteur, de Schrift garandeert. De verklaring en het begrip worden niet eens en voor altijd gegeven, maar groeien. De volheid van de betekenis van het woord van God zal men nooit bereiken, totdat God 'alles in alles' (1 Kor. 15, 28) zal zijn. ↗

↗ 'Alle woorden van de Schriften zijn mensenwoorden en moeten in eerste instantie als zodanig worden verklaard; en toch steunen zij op een "openbaring", d.w.z. zij zijn geraakt door een "ervaring" die de persoonlijke voorraad aan ervaring van de auteur te boven gaat. Het is God die spreekt in menselijke woorden en hieruit wordt de wezenlijke ontoereikendheid van het concrete woord zichtbaar in verhouding tot de werkelijkheid waaruit het voortkomt. In het huidige theologische taalgebruik is men gewoon de Bijbel "de openbaring" te noemen. De Ouden zouden nooit op dit idee zijn gekomen. De openbaring is een dynamisch proces tussen God en de mens, dat opnieuw en alleen werkelijkheid wordt in de ontmoeting. Het woord van de Bijbel getuigt van de openbaring; maar hij bevat het niet in die mate dat hij het op zichzelf uitputtend kan behandelen en als een voorwerp in zijn zak kan steken. De Bijbel getuigt van de openbaring; maar het begrip openbaring gaat als zodanig daarboven hem uit. In de praktijk wil dat zeggen dat een tekst veel meer kan betekenen dan wat een auteur zelf in staat was te denken. Wat al geldt voor grote poëtische teksten, dat geldt nog meer voor het Bijbelse woord. De enkele tekst bevat een surplus aan betekenis die boven zijn onmiddellijke historische context uit gaat; daarom is het mogelijk hem in een nieuwe historische context opnieuw te begrijpen en hem te plaatsen in een grotere betekenisamenhang: het is het recht op het opnieuw lezen. Dat is de reden waarom de totaliteit van de Schrift haar eigen waarde heeft. Zij is veel meer dan een verzameling van de afzonderlijke delen van het gobelin dat de verschillende schrijvers, ieder in zijn eigen historische context, op het oog konden hebben. Men heeft nog niet het geheel, wanneer men alle afzonderlijke delen bezit.'

(J. RATZINGER, *L'interpretazione biblica in conflitto*, in I. DE LA POTTERIE - R. GUARDINI - R. RATZINGER E.A., *L'esegesi cristiana oggi*. Piemme, Casale Monferrato [AL] 1991, 121-122)

De *sensus plenior* gaat dus boven de resultaten uit van een analyse van de literaire genres. 'Om juist te begrijpen, wat de gewijde schrijver heeft willen beweren', zijn de studie van de literaire genres en de historisch-kritische studie (de methode die ernaar streeft de historische en culturele situatie te reconstrueren die de redactie van de eindtekst heeft doen ontstaan) niet voldoende, aangezien de auteur van de Schrift niet alleen de hagiograaf is.

De Geest verandert de Schrift in woord van God

Men moet de Schrift lezen 'in dezelfde Geest waarin zij is geschreven': de Geest die in de Heilige Drie-eenheid is, die in Lucas is, in Paulus, in Johannes, is ook in hem die de Schrift leest. Zonder eenheid in dezelfde Geest kan de lezer door de Heilige Schrift niet binnentreden in het begrip van het woord van God. Daar de Heilige Geest de schrijver is van heel de Schrift, kan deze worden beschouwd als één geheel en is het gewettigd het ene boek met behulp van het andere uit te leggen, de ene hagiograaf te begrijpen met behulp van de andere hagiograaf. Om het evangelie volgens Johannes te begrijpen moet men de brieven van de heilige Paulus begrijpen. Om het boek de Apocalyps te begrijpen moet men het boek Exodus begrijpen, omdat zij dezelfde hoofdauteur (God) hebben.

Alles gebeurt altijd onder de werking van de Heilige Geest: de Geest die vóór de schepping over de wateren zweefde (vgl. *Gen.* 1, 2) is dezelfde die in Mozes aanwezig was, in de oudsten van het volk van Israël (vgl. *Num.* 11, 25) en in de profeten.

Jezus begint zijn activiteit, vervuld van de Heilige Geest (vgl. *Luc.* 4, 1.18). Hij belooft Hem aan zijn leerlingen: 'Wanneer Hij echter komt, de Geest der waarheid, zal Hij u tot de volle waarheid brengen' (*Joh.* 16, 13). Op Pinksterdag is het de Geest die de apostelen helpt de woorden te vinden om te verkondigen dat Christus is verrezen (vgl. *Hand.* 2, 4).

De Geest heeft vervolgens de hagiografen van het Nieuwe Testament geïnspireerd en de Kerk geleid, toen zij de geïnspireerde teksten heeft moeten erkennen. Het is steeds dezelfde Geest die de concilievaders heeft bijgestaan op de verschillende concilies.

Tussen Woord en Geest bestaat er een zeer nauwe band. Om die reden moet men de Schrift lezen overeenkomstig de Geest van God. Het is de Geest die de Schrift verandert in woord van God, hier en nu. Zonder de Geest zou de Schrift een leeg woord zijn.

De eenheid van de Schrift

Een fundamenteel principe om de Schrift te verklaren is dat van de eenheid, gegeven door de Geest, die er de hoofdauteur van is. Dit principe maakt het mogelijk een duistere passage van de Schrift uit te leggen met behulp van een andere passage, enkele beweringen die tegenstrijdig zouden kunnen lijken, met elkaar in overeenstemming te brengen. Iedere verklaring moet het geheel van de openbaring respecteren en hiermee overeenstemmen. Deze methode, waaraan de Vaders trouw zijn gebleven, vindt zijn inspiratie in de analogie van het geloof.

➤ 'De constitutie over de goddelijke openbaring heeft getracht een evenwicht tot stand te brengen tussen de twee aspecten van verklaring, de historische *analyse* en het *begrip* van het geheel. Zij heeft enerzijds de gewettigdheid en ook de noodzaak van de historische methode onderstreept en haar teruggebracht tot drie wezenlijke elementen: aandacht voor de literaire genres, bestudering van de historische (culturele, religieuze etc.) context; het onderzoeken van wat men pleegt te noemen *Sitz im Leben*. Maar het document van het Concilie wil tegelijkertijd het theologische karakter van de exegese in stand houden en heeft de sterke punten van de theologische methode bij de verklaring van de tekst aangegeven: het fundamentele uitgangspunt waarop het theologische begrip van de Bijbel berust, is de eenheid van de Schrift. Aan dat uitgangspunt beantwoordt als methodologische weg de *analogie van het geloof*, d.w.z. het begrip van de afzonderlijke teksten uitgaande van het geheel.'

(J. RATZINGER, *L'interpretazione biblica in conflitto...*, 98)

Analogie van het geloof betekent dat een door het geloof verkregen waarheid het mogelijk maakt een andere waarheid te begrijpen. De waarheden zijn alle tezamen nauw verbonden en stemmen volmaakt met elkaar overeen.

De Schrift heeft dus in zichzelf de sleutels om correct te worden begrepen. Ook de levende overlevering van de Kerk moet in overweging worden genomen voor een juiste verklaring van de Schrift.

Regels voor de verklaring van de Schrift

De exegese (woord van Griekse oorsprong dat 'verklaring' betekent) kan worden gedefinieerd als een methodische inspanning om de betekenis van de Schrift te ontdekken.

Exegeten zijn geleerden die zich met exegese bezighouden. Tot de verschillende regels die hun werk moeten leiden, behoren:

- de lectuur, gedaan in dezelfde Geest;
- het bewustzijn van de eenheid van de Schrift;
- het gebruik van de analogie van het geloof;
- het zich voegen in de levende overlevering.

Het werk als exegeet in de Kerk is een charisma, d.w.z. een gave van de Heilige Geest tot stichting van heel het Lichaam van Christus. Het kan dus niet worden opgevat als een intellectuele inspanning buiten een levende gemeenschap en zonder banden met heel het volk van God en zijn geschiedenis.

13. Het neerdalen van God

Het derde hoofdstuk van *Dei Verbum* over de inspiratie en de verklaring van de Schrift sluit af met een lofzang op de goddelijke neerdaling.

Naar aanleiding van de welwillende neerdaling van God overeenkomstig het denken van de heilige Johannes Chrysostomus heeft Benedictus XVI geschreven:

*'Wanneer hij mediteert over de acht werken die door God zijn gedaan in het verloop van zes dagen in het boek Genesis, wil Chrysostomus de gelovigen van de schepping terugbrengen naar de Schepper: "Het is een groot goed", zegt hij, "te kennen wat de schepping is en wat de Schepper is." Hij toont ons de schoonheid van de schepping en het doorschijnen van God in zijn schepping, die zo als het ware een ladder wordt om naar God op te stijgen om Hem te kennen. Maar bij deze eerste stap voegt zich een tweede: deze God Schepper is ook de God van de neerdaling (synkatabasis). Wij zijn zwak in het opstijgen, onze ogen zijn zwak. En zo wordt God de God van de neerdaling, die aan de gevallen en vreemde mens een brief stuurt, de Heilige Schrift, zodat schepping en Schrift elkaar aanvullen. In het licht van de Schrift, de brief die God ons heeft gegeven, kunnen wij de schepping ontcijferen. God wordt 'tedere Vader', geneesheer van de zielen, moeder en liefdevolle vriend genoemd. Maar bij deze tweede stap voegt zich een derde. God brengt niet alleen een brief aan ons over: Hij daalt tenslotte zelf af, Hij wordt mens, Hij wordt werkelijk 'God met ons', onze broeder tot aan de dood op het kruis. En bij deze drie stappen voegt zich uiteindelijk een vierde stap. Binnen het leven en handelen van een christen is het vitale en dynamische principe de Heilige Geest (Pneuma), die de werkelijkheid van de wereld verandert. God komt in ons bestaan zelf binnen door de Heilige Geest en verandert ons van binnen uit ons hart.'*¹⁰

¹⁰ Vgl. BENEDICTUS XVI, *Algemene audiëntie*, 26 september 2007.

De openbaring is een *kenosis*, ofwel een ontleding. Men moet niet vergeten dat spreken over het Woord in de christelijke theologie betekent: spreken over Jezus Christus. In Jezus Christus, Hij die zelf het Woord is, bereikt de ontleding zijn hoogste graad: het Woord neemt de zwakke, sterfelijke, beperkte menselijke natuur aan. Tegelijkertijd komt echter de openbaring tot haar hoogste, definitieve punt door het feit dat in Christus de aanpassing aan de menselijke taal tot voltooiing is gebracht. En daar de openbaring in Jezus Christus totaal is, zo is ook de ontleding volledig (vgl. *Fil.* 2, 6-8).

IV. Het Oude Testament

14. De heilsgeschiedenis opgetekend in de boeken van het Oude Testament

De heilsgeschiedenis

Het begrip heilsgeschiedenis is fundamenteel.

Het heil is een geschiedenis, niet een filosofie, noch een leer. De openbaring is in de geschiedenis gebeurd. De geschiedenis, de strijd, de vreugde, de hoop, het lijden van de mensen betreffen rechtstreeks God, die men niet buiten de tijd moet zoeken door weg te vluchten van de geschiedenis, waarin Hij tegenwoordig is geworden. Ook het paradijs is in de tijd, in de zin dat men al van nu af moet beginnen het te beleven.

De Grieken vatten de eeuwigheid na de dood op volgens een ruimtelijk plan. Men zou kunnen zeggen dat er voor de Grieken *hier beneden* de tegenwoordige wereld is en *in het hiernamaals* de eeuwige wereld. Tussen die twee werelden, de tegenwoordige en de eeuwige, is er geen communicatie. Om de eeuwigheid binnen te treden moet men dus uit deze wereld heengaan. Zich hiervan afscheiden en het afzien van hartstochten bereiden de mens erop voor de eeuwigheid binnen te gaan.

Voor de joden en na hen voor de christenen krijgt de eeuwigheid een plaats op het vlak van de tijd. De christelijke eeuwigheid bestaat niet in de afwezigheid van de tijd, maar in de volheid van de tijd. De tegenwoordige tijd ligt altijd tussen het *reeds* en het *nog niet*.

De heilsgeschiedenis is, zoals *Dei Verbum* stelt, ook vervat in de boeken van het Oude Testament. Deze boeken laten zien hoe God voor zich

vanaf Abraham een volk heeft uitgekozen om zijn heilsplan te verwezenlijken. Dat plan werd voorbereid voor heel het menselijk geslacht.

God richt zich tot alle volken. Er is één geschiedenis voor heel het mensengeslacht. Jezus Christus, die het heilsplan tot voltooiing brengt, is zelf het heil, omdat Hij voor allen is gestorven.

De uitverkiezing van Israël voor alle volken

Om het heilsplan voor heel het mensengeslacht te verwezenlijken heeft God zich in het begin gericht tot een bepaald volk, het volk Israël. Er is geen reden voor die uitverkiezing. De genade en de liefde van God kan men niet uitleggen. Men moet alleen constateren, zoals *Dei Verbum* zegt bij nr. 2, dat '*het God heeft behaagd*' zich op deze wijze te openbaren.

De keuze die God maakt voor iemand om een precies plan te realiseren, is altijd een mysterie. God maakt die keuze echter niet om zijn eigen handelen te beperken, maar veeleer om het een grotere doeltreffendheid te geven. Als een mens wordt uitgekozen, dan is dat niet, opdat de liefde in hem blijft opgesloten, maar opdat die liefde alle mensen bereikt. Als iemand capaciteiten heeft, als hij ontwikkeld is, als hij het Woord heeft leren kennen, dan is dat, omdat hij op zijn beurt moet geven wat hij heeft ontvangen.

Het meedelen van de ontvangen gave maakt deel uit van de natuur zelf van de Kerk.

'De pelgrimerende Kerk is krachtens haar natuur op zending gericht, omdat zij volgens het plan van God, de Vader, haar oorsprong vindt in de zending van de Zoon en de zending van de Heilige Geest.' (*Ad gentes*, 2)

Wanneer Jezus na zijn verrijzenis verschijnt aan Maria Magdalena, zegt Hij tot haar: 'Houd Mij niet vast, (...) maar ga naar mijn broeders en zeg

hun...' (*Joh.* 20, 17) Zij mag een om niet ontvangen gave niet voor zichzelf houden.

De gaven, de charisma's zijn niet voor de louter persoonlijke stichting van wie ze ontvangt, maar voor heel de Kerk.

Zo is het ook gegaan voor de uitverkiezing van het volk Israël. Dit volk is door God vanaf het begin gedacht als de kiem van het heil voor alle naties, omdat 'alle landen van de aarde de Heer zullen gedenken en zich tot Hem keren; en de stammen en de volken overal nedervallen voor zijn aangezicht'. (*Ps.* 22, 28) Het gevoel voor de zending moet in het christelijk leven vanaf het ontstaan ervan aanwezig zijn. De zending begint niet in actie te komen op het ogenblik waarop de situatie van een gemeenschap goed geconsolideerd is en wanneer men de noodzakelijke middelen heeft om haar te verwezenlijken, maar daaraan moet vanaf het begin van het ontstaan van een Kerk worden gedacht. Vanaf het begin moeten wij een missionaire kerkelijke structuur hebben, een universeel idee van het heil.

Herinnerend aan de belangrijkste fasen in de heilsgeschiedenis, onderstreept *Dei Verbum* dat Israël God *uit ervaring* door woorden en daden die nauw met elkaar zijn verbonden, heeft leren kennen.

God heeft van zichzelf niet gezegd dat Hij goed is, maar heeft het volk Israël zijn goedheid laten ervaren door bepaalde gebeurtenissen.

Ervaring is een fundamenteel woord om het handelen van God te begrijpen en ook om een spiritualiteit en theologie uit te werken.

Het Oude Testament blijft noodzakelijk

In Christus is er de volheid van de openbaring. Men zou zich dan kunnen afvragen, waarom men dan nog het Oude Testament in overweging moet nemen, dat slechts een ontwerp is van deze definitieve openbaring. Het Oude Testament is inderdaad in de eerste eeuwen van het christendom niet altijd geaccepteerd. Veel ketters wezen het af, omdat het volgens hen een beeld gaf van God dat tegengesteld was aan het beeld dat Jezus had doen kennen. Dat is het geval geweest met *Marcion*,¹ veel gnostici en de manicheeërs.

Marcion (+ 85 - + 160)

Hij was een Griekse bisschop en theoloog, stichter van de ketterse leer die de naam marcionisme kreeg. Zijn onderricht was belangrijk in het christendom van de 2^e eeuw en bleef vervolgens invloedrijk in de volgende eeuwen. Het werd door de Kerkvaders als een aanzienlijke dreiging beschouwd, in het bijzonder door de Kerk van Rome. Volgens Marcion bestonden er twee godheden: de God van de joden, auteur van de Wet en het Oude Testament, en de God Vader van Jezus Christus, die zijn eigen Zoon had gezonden om de mensen te redden; alleen de tweede was de ware God die moest worden aanbeden en die het heil bracht.

Bij de vaststelling van de canon heeft de Kerk de boeken van het Oude Testament opgenomen onder de geschriften die als geïnspireerd worden erkend. *Dei Verbum* doet niets anders dan die overlevering voortzetten, daarbij terugrijpend op de woorden van de heilige Paulus:

'Want alles wat eertijds is opgeschreven, werd opgetekend tot onze lering.' (Rom. 15, 4)

Het Oude Testament afwijzen of eenvoudigweg negeren zou een zeer zware vergissing zijn.²

² 'Een dergelijk dualisme introduceert een scheiding tussen het woord van de Bijbel en de schepping en neemt de continuïteit van betekenis tussen het Oude en het Nieuwe Testament weg om waarde toe te kennen aan een principe van discontinuïteit. Maar wanneer de continuïteit tussen woord en gebeurtenis verloren is gegaan, is er geen eenheid meer in de Schrift. Gescheiden van het Oude, verdwijnt het Nieuwe Testament immers vanzelfsprekend; zoals zijn titel zelf ('Nieuwe Testament') suggereert, is het immers alleen maar werkzaam dankzij deze eenheid. In overeenstemming met hetgeen de tekst van de Bijbel zelf van binnenuit wil, is het noodzakelijk in de plaats van het principe van de discontinuïteit dat van de *analogia Scripturae* en in de plaats van het mechanische principe het theologische te stellen. Zeker, in een eerste fase moet men de teksten weer in hun kader, dat van de geschiedenis, plaatsen en ze interpreteren in hun historische context. Maar in de tweede fase van het interpretatieve proces moet men ze ook zien in het geheel van de historische ontwikkeling, te beginnen bij de centrale gebeurtenis, die Christus is. Alleen de overeenkomst van de twee methoden maakt het mogelijk de Bijbel te begrijpen.'

(J. RATZINGER, *L'interpretazione biblica in confitto...*, 120-121)

15. De betekenis van het Oude Testament voor de christengelovigen

Zonder het Oude Testament wordt de komst van Jezus Christus een onbegrijpelijke gebeurtenis. Men zou alles negeren dat God heeft verwezenlijkt, zijn trouw aan de belofte aan Abraham, aan David gedaan. Zonder het verleden kan men wat vandaag gebeurt, de waarde van de tegenwoordige tijd niet begrijpen. Alleen wie heel een geschiedenis heeft beleefd, kan het belang van een enkele gebeurtenis begrijpen. Iedere gebeurtenis zou immers, gescheiden van wat eraan is voorafgegaan, zonder betekenis blijken te zijn of een volslagen andere betekenis dan de oorspronkelijke krijgen.

Welnu, de geschiedenis die aan het gebeuren van Jezus is voorafgegaan, wordt ons door het Oude Testament doorgegeven, dat de voorbereiding is van het Nieuwe. Jezus zelf verklaart:

'Alles wat over Mij geschreven staat in de Wet van Mozes, in de profeten en psalmen moet vervuld worden.' (Luc. 24, 44)

Zonder een grondige kennis van het Oude Testament blijven de taal van Jezus en wat Hij doet, onbegrijpelijk. Men begrijpt bijvoorbeeld niet wat enkele Messiaanse benamingen, zoals die van Christus, Zoon van God, Goede Herder, Heer, Dienaar, die eigen zijn aan Jezus, willen zeggen.

In de boeken van het Oude Testament, zo zegt *Dei Verbum*, 'is het geheim van ons heil verborgen.' Als men onder mysterie, zoals wij hebben gezien, 'het goddelijk heilsplan verstaat, dat in het begin verborgen is en geleidelijk in de tijd wordt geopenbaard', dan wil dat zeggen dat de boeken van het Oude Testament noodzakelijk zijn om ditzelfde plan te ontsluiëren en te begrijpen. Daarom betreffen zij iedere mens persoonlijk, omdat zij over zijn heil gaan.

De pedagogie van het Oude Testament

Ook al bevatten de boeken van het Oude Testament 'onvolmaakte en tijdgebonden dingen', toch zijn zij even fundamenteel om door te dringen tot de betekenis van de pedagogie van God, gebaseerd op zijn welwillende neerdaling.

De pedagogie moet bij de pastorale activiteit rekening houden met hoe God heeft gehandeld met de mens in het Oude Testament, opdat men leert lief te hebben zoals Hij en samen het plan te delen dat Hij vanaf het begin heeft voorbereid voor het heil van de mens. Het is een vergissing met ernstige gevolgen te geloven dat men zonder de economie van het Oude Testament kan. Een catechese beginnen, uitgaande van het Nieuwe Testament, zou betekenen dat men Jezus reduceert tot een

eenvoudige figuur die een boodschap brengt, en zijn historische betekenis zou worden uitgewist. Bovendien, zonder de hardheid van het Oude Testament, dat onverbiddeijk een onderscheid maakt tussen wat God is en wat God niet is, zal niets duurzaam kunnen ontstaan.

De waarden van het Nieuwe Testament brengen de waarden van het Oude Testament tot voltooiing.

16. De eenheid van beide testamenten

De relatie tussen het Oude en het Nieuwe Testament is de relatie die er is tussen de aankondiging en de verwezenlijking ervan, tussen de belofte en de vervulling ervan. ↗ Terugkerend naar de heilige Augustinus herinnert *Dei Verbum* eraan dat beide Testamenten zo zijn opgezet dat

↗ 'Er moet vast geloofd worden dat er slechts één enige, door de ene en drievuldige God gewilde heilsorde bestaat, waarvan de bron en het centrum het mysterie van de menswording van het Woord is, van de Middelaar van de goddelijke genade in de scheppings- en verlossingsorde (vgl. Kol. 1, 15-20), in Wie alles verenigd is (vgl. Ef. 1, 10), "die van Godswege heel onze wijsheid is geworden, onze gerechtigheid, heiliging en verlossing". (1 Kor. 1, 30) Het mysterie van Christus heeft een inwendige eenheid, die zich uitstrekt van zijn eeuwige verkiezing in God tot aan de wederkomst: "In Hem heeft Hij [de Vader] ons uitverkoren vóór de grondlegging der wereld, om heilig en vlekkeloos te zijn voor zijn aangezicht" (vgl. Ef. 1, 4). "In Christus hebben wij ook ons erfdeel ontvangen, daartoe voorbestemd door de beschikking van Hem die alles tot stand brengt naar het besluiten van zijn wil" (Ef. 1, 11) "Want die Hij te voren heeft gekend, heeft Hij ook te voren bestemd tot gelijkvormigheid met het beeld van zijn Zoon, opdat Deze de eerstgeborene zou zijn onder de vele broeders. Die Hij heeft voorbestemd, heeft Hij ook geroepen. Die Hij riep, heeft Hij gerechtvaardigd, en die Hij rechtvaardigde, heeft Hij verheerlijkt." (Rom. 8, 29-30)

(CONGREGATIE VOOR DE GELOOFSLEER, Verklaring *Dominus Iesus*, 11)

'het Nieuwe Testament in het Oude Testament verborgen lag en in het Nieuwe Testament het Oude Testament werd ontsloten'.

De liturgie van de dienst van het Woord in de zondagsmis is door toedoen van het Tweede Vaticaans Concilie hervormd, ook om de innige relatie tussen de twee Testamenten te benadrukken. De eerste lezing, bijna altijd uit het Oude Testament, laat een situatie zien die gelijk is aan die in het evangelie, om de continuïteit tussen het Oude en het Nieuwe Verbond te onderstrepen en om de nieuwheid, door Jezus vertegenwoordigd, duidelijk te doen uitkomen. Van zijn kant toont het evangelie de voltooiing van de belofte die vervat ligt in een boek van het Oude Testament. Op die manier verlichten het Oude en Nieuwe Testament elkaar en leggen elkaar uit.

V. Het Nieuwe Testament

17. Verhevenheid van het Nieuwe Testament

In het Oude Testament laat God zich kennen door middel van de kosmische openbaring en de profetische openbaring. In het Nieuwe Testament is het de persoon zelf van de Zoon die zich openbaart.

De boeken van het Nieuwe Testament vormen het eeuwige en goddelijke getuigenis van de definitieve openbaring. Het Nieuwe Testament overtreft dus vanzelfsprekend in belangrijkheid het Oude. Het Nieuwe Testament is de kracht van God voor het heil dat men ontvangt, wanneer men ernaar luistert.

De komst van Christus geeft de voltooiing, het einde der tijden aan. De tijd gaat door, maar alles is al definitief. Er is niets meer te verwachten, omdat wij de grootste gave, God zelf, al hebben ontvangen en opgenomen.

Christus heeft op aarde het Rijk van God gesticht. Hijzelf is het Rijk van God. Het Rijk is een Persoon: als wij dit voor ogen houden, zullen wij veel passages in het evangelie waar over het Rijk wordt gesproken, beter kunnen begrijpen.

Het Paasmysterie (lijden, dood, verrijzenis van Jezus) is het hoogtepunt van zijn dienstwerk, dat zichtbaar wordt in zijn volheid met het zenden van de Heilige Geest, dat het begin van de zending van de Kerk aangeeft.

De voltooiing van de openbaring is de zending

De Heilige Geest, die Jezus heeft gezonden, is een Persoon van de Drie-eenheid. Hij is de liefdesband die er is tussen de Vader en de Zoon. Hij

is de liefde en deze liefde is een Persoon. Deze Persoon scheidt de Vader niet van de Zoon, maar verenigt Hen.

Zo moet het ook zijn in het christelijk leven, omdat de enige methode om in de mysteries door te dringen, ook al is dat op onvolmaakte wijze, is ze te beleven, ze te ervaren in het eigen bestaan.

Dankzij het zenden van de Heilige Geest treedt de christen in de liefde zelf van de Vader en de Zoon binnen. Daarom is Pinksteren het hoogtepunt van de openbaring, van Gods heilsplan. Dat heeft niet zijn voltooiing met de dood van Jezus en evenmin met zijn verrijzenis en opstijgen naar de hemel. Gods plan wordt verwezenlijkt met het zenden van de Heilige Geest: dit doet ons begrijpen dat de geschiedenis van Jezus alle mensen betreft; dat het heil voor allen is; dat wat God heeft gedaan, is om zijn liefde aan ieder schepsel te schenken.

Zoals Jezus de Heilige Geest zendt na zijn zending ten einde te hebben gebracht, zo bereikt de Kerk haar rijpheid, wanneer zij uit haar schoot mensen voortbrengt die bekwaam zijn haar zending voort te zetten, die in staat zijn anderen de liefde die zij beleven, mee te delen. Een Kerk die alleen maar zou ontvangen, zou een Kerk zijn die in het kinderlijk stadium is blijven steken. Een gemeenschap moet tegelijkertijd weten te ontvangen en te geven.

De doeleinden van de openbaring zijn derhalve de verkondiging van het evangelie, de opleving van het geloof, de stichting van de Kerk.

18. Apostolische oorsprong van de evangelies

De evangelies hebben een apostolische oorsprong. Dat wil zeggen dat zij door de apostelen of door enkelen van hun leerlingen zijn geschreven. In het begin is de evangelisatie door de prediking van de apostelen alleen

maar mondeling geweest. Langzamerhand zijn enkele verhalen over het leven van Jezus, te beginnen bij die met betrekking tot zijn lijden, op schrift gesteld. Vervolgens zijn ze verzameld, tot zij de vier evangelies vormden die de Kerk sinds de oudste tijden heeft erkend als geïnspireerd.

19. Historische aard van de evangelies

De vier evangelies, *'waarvan zij [de Kerk] de historiciteit zonder aarzelen bevestigt'*, geven trouw door wat Jezus werkelijk voor ons heil tot de dag van zijn opstijgen naar de hemel heeft verwezenlijkt.

De evangelies zijn geschreven in het licht van de verrijzenis en met een door de Heilige Geest verlicht verstand. Vanaf de dag van Jezus' dood tot die van het zenden van de Heilige Geest is voor de leerlingen alles veranderd. Hun ogen zijn opengegaan voor het geloof; zij hebben de dingen op een volslagen nieuwe wijze gezien en hebben eindelijk begrepen hetgeen zij niet hadden begrepen, toen Jezus te midden van hen aanwezig was. De leerlingen van Emmaüs waren niet in staat de verrezen Heer te herkennen, een teken dat, wanneer de blik niet door het geloof wordt verlicht, hij er niet in slaagt boven het eenvoudig waarnemen van de zintuigen uit te gaan. Om een feit uit de Schrift te bevatten, moet men het ervaren. Men kan niet begrijpen wat men niet heeft beleefd. De evangelies vertellen niet alleen dat Jezus is verrezen, zij nodigen iedere mens uit om de verrijzenis te ervaren.

De historische en culturele context

De verschillen die wij in de vier evangelies vinden, zijn te verklaren door het feit dat iedere evangelist de gebeurtenissen uiteen heeft gezet volgens zijn standpunt en het doel dat hij wil bereiken. De verhalen veranderen met betrekking tot de personen tot wie de evangelisten zich

richten, door zich aan te passen aan de context waarin de toehoorders leven. Het historische en culturele milieu waarin de evangeliën zijn samengesteld, noemt men *Sitz im Leben* (een Duitse uitdrukking die betekent 'levenssituatie'). Dan rijzen de vragen: 'Voor wie zijn de evangeliën geschreven? Met welk doel? Is het de verschillende *Sitz im Leben* die de verschillen verklaart die men in de evangeliën tegenkomt?'

De belangstelling voor het onderzoek naar de verschillende *Sitz im Leben* komt voort uit de ontdekking van de aanwezigheid van een bijzondere theologie in elk van de vier evangeliën. Het is niet alleen maar een geheel van teksten die de persoon van Jezus betreffen (kindheidsverhalen, parabels, wonderen, onderricht en uitspraken...), maar een verzameling met een heel precies doel, dat afhankelijk is van de zorgen en doeleinden van de verschillende gemeenschappen. De evangelisten zijn de woordvoerders van de gemeenschappen waarin zij leven en waarvan men een glimp opvangt in hun werken. Het is niet alleen het strikt persoonlijke geloof dat in hun geschriften doorklinkt, maar ook en vooral dat van de gemeenschap waartoe zij behoren. Met betrekking tot concrete situaties hebben deze gemeenschappen meer het accent gelegd op bepaalde episoden uit het leven van Jezus dan op andere, en op bijzondere aspecten van zijn onderricht, en deze in verband gebracht met hun problemen en hun vragen.

Marcus schrijft in Rome voor de heidenen die tot het christendom zijn bekeerd, waarbij hij goed voor ogen houdt dat zij niet op de hoogte zijn van de gewoonten van de joden en hun godsdienst.

Mattheüs schrijft voor de joden die tot het christendom zijn bekeerd en die het Oude Testament heel goed kennen. Hij verwijst daarom voortdurend hiernaar, zodat zijn evangelie het grootste aantal citaten uit het Oude Testament bevat.

Lucas heeft Paulus begeleid op enkele reizen door de Griekstalige gemeenschappen van het oostelijke Middellandse Zeebekken. Hij heeft zijn evangelie geschreven voor die gemeenschappen. Gegeven het feit

dat zijn toehoorders een heidense overlevering hebben, onderstreept Lucas het feit dat Jezus zich interesseert voor alle mensen: Hij heeft de slaaf van de honderdman genezen, Hij heeft zondaars ontvangen.

Deze drie evangeliën worden synoptisch genoemd. Deze term komt uit het Grieks en betekent 'in één oogopslag zien'. Inderdaad, als wij de drie verhalen in drie kolommen naast elkaar zetten, merken wij de grote overeenkomsten op, zodat men zelfs vaak van de ene naar de andere kan gaan, gezien het feit dat de drie synoptische evangeliën graag dezelfde feiten als het ware in dezelfde volgorde vertellen.

Het evangelie van de heilige Johannes lijkt te zijn geschreven tegen het einde van de eerste eeuw in Efeze, een stad die sterk onder de invloed staat van de Griekse filosofie. De gemeenschap van Johannes heeft een zeer ontwikkelde opvatting over de godheid van Jezus en de sacramenten. Verschillende teksten van Johannes komen ons voor als een sacramentencatechese (bijvoorbeeld de hoofdstukken 3 en 6, waar brood en water de symbolen zijn van het doopsel en de eucharistie).

20. De overige geschriften van het Nieuwe Testament

Het Nieuwe Testament bevat de evangeliën, de Handelingen van de apostelen, de brieven van de heilige Paulus, de brief aan de Hebreëën, de zogenaamde katholieke brieven, omdat zij gericht zijn aan alle Kerken, en de Apocalyps. De evangeliën zijn catecheses in de vorm van het verhaal van het werk en het onderricht van Jezus. De brieven geven intendeel vaak een verder gevorderde fase in het denken aan.

De volgende geschriften bevestigen, verklaren en verkondigen:

- wat betrekking heeft op Christus, onze Heer;
- zijn authentieke leer;
- de heil brengende kracht van zijn werk;
- het begin van de Kerk en haar wonderbare verbreiding.

VI. De Heilige Schrift in het leven van de Kerk

21. De Kerk vereert de Heilige geschriften

De tafel van het Woord en de tafel van het Lichaam van Christus

Vanaf het begin van deze paragraaf wordt er een vergelijking gemaakt tussen de Schrift en het Lichaam van Christus, tussen de tafel van het woord van God en die van het Lichaam van Christus. De Kerk koestert voor deze twee werkelijkheden dezelfde verering: zonder het woord van God is de eucharistie voor de mens die eraan deelneemt, alleen maar een magische handeling die niet in staat is zijn leven te veranderen. Zonder de eucharistie is het woord van God dat is verkondigd, in voortdurende verwachting van zijn voltooiing. Zonder de eucharistie verloopt alles, alsof de persoonlijke openbaring zich nog zou moeten voltrekken en het Woord nog vlees zou moeten worden. In de liturgie reikt de Kerk het brood van het Woord aan in de verkondiging van het woord van God en het Lichaam van Christus in de eucharistie.

Schrift en overlevering zijn de hoogste geloofsregel. Wanneer de Schrift wordt gelezen in gemeenschap met de Kerk, deelt zij *onveranderlijk het woord van God zelf* mee.

Het is God zelf die spreekt, wanneer de Kerk het woord van God, vervat in de Schrift, verkondigt, terwijl de overlevering de Schrift levend maakt.

Het fundament van de dialoog met God bevindt zich in de Heilige Schrift. Zij is het die ons zijn Woord doet kennen.

Als men het gebouw van God, zijn heilige Kerk, wil bouwen, moet men het woord van God (het is God zelf die spreekt) en niet het woord over God (het is de mens die spreekt over God) verkondigen, omdat alleen zijn Woord *'de macht bezit op te bouwen en het erfdeel te verlenen met alle geheiligden'*.

22. Nauwkeurige vertalingen worden aanbevolen

De in het Oude Testament gebruikte talen zijn: het Hebreeuws, het Aramees en het Grieks van de *koinè* . Het Hebreeuws werd beschouwd als een gewijde taal en werd bij de lezingen in de synagoge gebruikt. Het

Koinè

'Grieks woord, van het bijvoeglijk naamwoord *koinós*, "gemeenschappelijk", "gebruikelijk"; als zelfstandig naamwoord duidt het de gangbare Griekse taal aan vanaf de tijd van het Hellenisme tot ± 400 n. Chr., die heel de mediterrane wereld gemeen had; zij verspreidde zich met Alexander de Grote en was een grote hulp voor de verbreiding van het christendom. Het Nieuwe Testament is geschreven in de *koinè*, ook al staat het vol met semitismen.'

(P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 201)

met het Hebreeuws verwante Aramees begon in de 6e eeuw v.C. in de handel en de diplomatie gebruikt te worden en werd ten tijde van Jezus de volkstaal. Het *koinè*-Grieks is de taal die in het Nieuwe Testament wordt gebruikt; op het kruis van Jezus was het opschrift van zijn veroordeling in het Hebreeuws, in het Latijn en het Grieks (vgl. *Joh.* 19, 20).¹¹

¹¹ Vgl. *Lingue della Bibbia*, in P. PETROSILLO, *Il Cristianesimo dalla A alla Z...*, 215.

De Septuagint en de Vulgaat

Meer dan twee eeuwen voor Christus werd de Bijbel in het Grieks vertaald: het betreft de zogenaamde Septuagint (de Bijbel van de Zeventig).

Naar aanleiding hiervan schreef de toen nog kardinaal Ratzinger:

*'Aan een diepgaande benadering van de Griekse geestelijke wereld, haar rationaliteit en haar filosofie beantwoordt vervolgens logischerwijze een tweede belangrijke stap: het opgaan van het jodendom in de Griekse wereld, dat zich vooral in Alexandrië in Egypte heeft voltrokken als centrale ontmoetingsplaats van culturen. De belangrijkste gebeurtenis in dit proces was de vertaling van het Oude Testament in het Grieks, waarvan het basisblok – de Pentateuch – al in de 3^e eeuw voor Christus tot stand kwam. Tot aan de 1^e eeuw vormde zich vervolgens een Griekse canon van de heilige boeken, die door de christenen werd overgenomen als hun canon van het Oude Testament. De benaming van deze Griekse vertaling van de Bijbel van het Oude Testament als Septuagint (Boek van de Zeventig) is gebaseerd op de oude legende dat de vertaling het werk zou zijn geweest van 70 geleerden. (...) Daarom kan deze legende betekenen dat in deze vertaling het Oude Testament Israël verlaat en naar de volkeren van de aarde gaat. Dat was in werkelijkheid het gevolg van dit boek, dat in zijn vertaling in veel opzichten nog meer het universalistische karakter van de godsdienst van Israël beklemtoonde – en niet het laatst in het beeld van God, als de naam van God, JHWH, niet meer als zodanig verschijnt, maar wordt vervangen door de term Kýrios, "Heer". Zo wordt de geestelijke idee van God in het Oude Testament tot verdere ontwikkeling gebracht, iets dat objectief overeenkwam met de intrinsieke natuur van de aangegeven ontwikkeling.'*¹²

¹² J. RATZINGER, *Fede Verità Tolleranza. Il cristianesimo e le religioni del mondo*, Cantagalli, Siena 2003, 160.

Vulgaat

Van het Latijn *vulgata*, 'verspreid, van het volk'. Het is de Latijnse vertaling van de Bijbel, bijna geheel te danken aan de heilige Hiëronymus, die haar tot stand bracht in de jaren 383-406 in opdracht van paus Damasus I. Zij werd gemaakt op basis van de *Vetus latina* en verbeterd aan de hand van de Griekse tekst, vooral wat het Nieuwe Testament betreft. Voor het Oude Testament maakte hij gebruik van de Hebreeuwse tekst en de vertalingen ervan. Aanvankelijk stuitte de ontvangst ervan op tegenstand. De naam *vulgata* is in de 16^e eeuw eraan gegeven. Gedurende veel eeuwen is het de officiële tekst geweest van de Latijnse Kerk tot aan de liturgische hervorming van het Tweede Vaticaans Concilie, dat tot een herziening ervan heeft besloten, gepubliceerd onder de naam Neo-Vulgaat. Deze nieuwe *Vulgaat* werd door Johannes Paulus II op 25 april 1979 gepromulgeerd en is de tekst die wordt gebruikt in de Latijnse liturgische boeken.

De vertaling van de Bijbel in het Latijn op het einde van de 4^e eeuw, de *Vulgaat*, tot stand gebracht door de heilige Hiëronymus, werd de officiële versie van de katholieke Kerk.

Er was een periode dat de vertalingen die niet in het Latijn waren, verboden waren. Dat is te verklaren uit de zorg om de eenheid onder de gelovigen te bewaren en interpretaties te vermijden die zich verwijderden van de waarheid (één taal betekent één interpretatie). Men moet erkennen dat in de katholieke Kerk het levend contact met het woord van God, minstens wat het volk betreft, verloren was gegaan. Lange tijd hebben de protestanten de katholieken verweten de Bijbel niet te kennen en de hiërarchie hem verborgen te houden.

Moderne vertalingen

Het Concilie heeft ook op dit terrein een vernieuwing gebracht. Er zijn zeer waardevolle vertalingen van de Bijbel tot stand gebracht. De dialoog met de protestanten heeft een sterke impuls gehad; hij heeft geleid tot het verwezenlijken van een gemeenschappelijke vertaling van de Bijbel in enkele talen, die interconfessioneel wordt genoemd.

Het Concilie heeft gewild dat de christenen in ruime mate toegang kregen tot de Heilige Schrift. Daarom beveelt *Sacrosanctum Concilium* aan:

'Om de tafel van het woord van God voor de gelovigen rijker aan te richten, moeten de schatkamers van de Bijbel in ruimere mate worden opengesteld, en wel zo dat binnen een vastgesteld aantal jaren het belangrijkste deel van de Heilige Schrift aan het volk wordt voorgelezen.' (*Sacrosanctum Concilium*, 51)

23. Apostolische taak van de katholieke leraars

'Een exegeet moet de interpretatie van de tekst niet beginnen met een vooropgezette filosofie: hij moet zich niet voegen naar de imperatieven van een visie op de wereld die zich als modern of "wetenschappelijk" voordoet, die vanaf het begin bepaalt wat de interpretatie mag zijn en wat zij niet mag zijn. Hij mag bij voorbaat niet uitsluiten dat ook God, evenals hijzelf doet, in de wereld met menselijke woorden kan spreken; hij mag niet uitsluiten dat God, evenals hijzelf, kan binnentreden en handelen in de menselijke geschiedenis, hoe onwaarschijnlijk hem dit ook kan toeschijnen. Hij moet bereid zijn zich te laten onderrichten door het verschijnsel. Hij moet bereid zijn te aanvaarden dat er in de geschiedenis een werkelijk begin kan plaatsvinden, dat als zodanig niet kan worden afgeleid uit hetgeen eerder is gebeurd,

maar dat zich ontwikkelt door te beginnen bij zichzelf. Hij mag evenmin de mens het vermogen ontzeggen te kunnen luisteren naar wat de categorieën van de pure rede overstijgt en nog verder gaat, een vermogen boven zichzelf uit te gaan naar de oneindige en open waarheid van het zijn.¹³

24. Het belang van de Heilige Schrift voor de theologie

De theologie is het reflecteren over het woord van God, dat de fundamentele theologische plaats is, ofwel de eerste bron van de theologie, het vertrekpunt van de reflectie.

Met het oog hierop onderstreept *Dei Verbum* opnieuw dat men de Schrift niet kan scheiden van de overlevering.

De goddelijke openbaring is tot ons gekomen dankzij de apostolische overlevering en de Heilige Schrift. Zij zijn niet te beschouwen als twee bronnen, maar als de twee aspecten van de ene openbaring van God. Een eerdere paragraaf heeft het duidelijk uitgelegd:

'De heilige overlevering en de Heilige Schrift (...) stromen voort uit dezelfde goddelijke oorsprong, vloeien als het ware ineen en zijn op hetzelfde doel gericht.' (*Dei Verbum*, 9)

De overlevering en de Schrift zijn dus met elkaar verenigd en verbonden, en wel zo dat de een niet zonder de ander kan bestaan:

'Door dit woord van de Schrift wordt ook de dienst van het woord, namelijk de pastorale prediking, de catechese en ieder christelijk onderricht, waarin de liturgische homilie een

¹³ J. RATZINGER, *L'interpretazione biblica in conflitto...*, 116.

bijzondere plaats dient in te nemen, heilzaam gevoed en heilig verfrist.' (*Dei Verbum*, 24)

25. De lezing van de Heilige Schrift wordt aanbevolen

Niemand kan geven wat hij niet heeft. Om te kunnen prediken is het noodzakelijk naar het Woord te luisteren en de Schrift diepgaand te kennen. *'Want wie de Schrift niet kent, kent Christus niet'*, zei de heilige Hiëronymus, die behalve zijn werk van vertaler ook indrukwekkend werk als exegeet tot stand bracht. Wie de taak heeft te prediken, moet de tijd vinden om zijn dorst te lessen aan de bron van de Bijbel. De liefde begint bij zichzelf liefhebben.

Ook de leken worden uitgenodigd de Schrift dieper te leren kennen. Het is belangrijk hiervoor mogelijkheden te bieden, zonder dat die zich beperken tot het luisteren naar het woord van God in de liturgie. Zonder een voortdurende verdieping, waarbij de lectuur en het begrip van de Bijbel fundamenteel zijn, loopt het geloof gevaar te sterven. Een wet van het geestelijk leven zegt immers dat men achteruitgaat, als men niet vooruitgaat.

26. Besluit

De eucharistie is het hart van het leven van de Kerk, en wel zozeer dat men kan zeggen dat 'de eucharistie de Kerk maakt'. De eucharistie is het voedsel van het geestelijk leven. *Dei Verbum* sluit af met de wens dat de verering voor het geschreven woord van God moge groeien door zo aan de eucharistie haar meest authentieke dimensie te geven.

*Voor een geloof
dat cultuur wordt*

www.missionerh.it

**Website van de Gemeenschap *Redemptor hominis*
Instrument van cultuur en missionaire vorming**

De site biedt in het Nederlands, Italiaans, Spaans en Frans een culturele verdieping over thema's betreffende de actualiteit, kerkelijke en maatschappelijke gebeurtenissen, berichten uit het zuiden van de wereld en nieuws op het gebied van uitgaven.

Zij biedt artikelen voor de vorming van de jongeren, over de relatie tussen geloof en politiek, over pastoraal en evangelisatie, geestelijke profielen, interviews, rubrieken over canoniek recht, godgewijd leven, missiologie en reflectie over de huidige werkelijkheid.

Van bijzonder belang is de mogelijkheid er berichten en overwegingen te vinden over de toestand van de maatschappij en de Kerk in Paraguay, een land dat in België en Nederland weinig bekend is.

Redactie:

Studie en Missie *Redemptor hominis*
Socialestraat 3
B-3600 Genk (België)

Tel.- en faxnummer: (0032) 89 38 12 86
Bankrekeningnummer:
IBAN BE80 0013 9899 9977
BIC GEBABEBB
E-mail: info@missionerh.it

Voor wie geïnteresseerd is in de publicaties
in het Spaans wijzen wij op de teksten die
zijn uitgegeven door het

**Centro de Estudios
Redemptor hominis Paraguay**

Om initiatieven op cultureel en editoriaal gebied, opgezet in contact met de mensen, te bevorderen biedt het Studiecentrum boeken aan met een bepaald thema en de reeks *Cuadernos de Pastoral*, korte teksten in het Spaans voor een pastoraal van de cultuur die bedoeld zijn voor iedereen en nuttig zijn voor een voortdurende en integrale vorming.

De behandelde thema's, met verwijzing naar de Heilige Schrift, de overlevering en het leergezag van de Kerk, gaan van de fundamenteën van het christelijk leven tot de verhouding tussen geloof en politiek, van de vorming van leken en gewijde personen tot de christelijke visie op seksualiteit, voeding en nog andere onderwerpen.

De publicaties bevatten heldere uiteenzettingen in een eenvoudige taal, maar verliezen de juistheid op het vlak van stellingen en terminologie zeker niet uit het oog. Zij willen nauwkeurige instrumenten aanreiken voor intellectueel onderzoek, gemakkelijk te begrijpen, als een hulp om de diepste redenen voor de evangelische hoop te vinden. Kard. Paul Poupard, emeritus voorzitter van de Pauselijke Raad voor de Cultuur, omschrijft de publicaties als volgt: 'Een uitputtend initiatief, en daarom geschikt om de gemeenschappen op het platteland en in de steden op een open en kritische wijze te begeleiden met betrekking tot de verschillende processen van globalisering. De vertrouwde uitdrukkingen in filosofische en theologische kwesties maken het mogelijk enerzijds het ontwijken van deze essentiële onderwerpen te helpen overwinnen. Anderzijds vermijden zij een droge, academische elitaire speculatie, evenals een oppervlakkige onverschilligheid of de uiterste banaliteit die de belangrijkste begrippen van hun kritische inhoud ontdoet.'

De volledige lijst van publicaties is beschikbaar op
www.missionerh.it.

De Gemeenschap *Redemptor hominis*

De Gemeenschap *Redemptor hominis* is eind jaren zestig gesticht in Rome door don Emilio Grasso. Zij is aanwezig in België, Kameroen, Italië, Nederland en Paraguay. De Gemeenschap heeft een mannelijke en een vrouwelijke tak, priesters en leken met eenzelfde spiritualiteit, en brengt haar roeping tot uitdrukking door het mysterie van de trinitaire liefde, dat zich in Christus, de Heiland van iedere mens, heeft geopenbaard, proberen te beleven en het de mensen van de eigen tijd te doen kennen.

Ten overstaan van de verschillende en veranderende missionaire situaties en de breuk tussen geloof en cultuur bevordert de Gemeenschap initiatieven op cultureel gebied en uitgaven als een onderdeel van een 'pastoraal van de intelligentie' en van de cultuur voor iedereen, die de werkelijkheid interpreteert in het licht van de verkondiging van het evangelie en van de rationaliteit.

Vestiging in België:

Socialestraat 3
B-3600 Genk

Tel.- en faxnummer: (0032) 89 38 12 86
E-mail: info@missionerh.it

www.missionerh.it

Publicaties van het Studiecentrum

Redemptor hominis:

E. Grasso, *Lieve Clown. Aantekeningen bij de nieuwe evangelisatie.* Colomba, Oegstgeest, 1992.

E. Grasso, *De jongeren: kritisch geweten van de Kerk.* Studiecentrum *Redemptor hominis*, Genk, 1997.

M. Chiappo e.a., *De radicaliteit van de liefde. Impulsen voor een nieuwe evangelisatie in de geschriften van Mgr. Paul Schruers.* Altiora, Averbode, 2001.

M. Chiappo e.a., *Afrika van de hoop. Een nieuw gezicht van de missie onder de boeren van Kameroen.* Studiecentrum *Redemptor hominis*, Genk, 2003.

E. Grasso, *Van offer naar feest. De structuur van de mis is de structuur van ons leven.* Altiora, Averbode, 2012.

E. Grasso, *Luisteren naar Gods Woord.* Altiora, Averbode, 2013.

CIP

Emilio Grasso

Luisteren naar Gods Woord

Vertaald uit het Italiaans door drs. H.M.G. Kretzers

Oorspronkelijke titel:

¿Cómo se lee la Palabra de Dios? Anotaciones sobre la Constitución dogmática del Concilio Vaticano II Dei Verbum. Centro de Estudios *Redemptor hominis* (Cuadernos de Pastoral 25), San Lorenzo (Paraguay) 2010.

Basis voor de Nederlandse vertaling:

Come si legge la parola di Dio? Note sulla Costituzione dogmatica del Concilio Vaticano II Dei Verbum. Editrice Missionaria Italiana (Mosaico della Missione 4), Bologna 2011.

Redactieraad: Michele Chiappo, Giuseppe Di Salvatore, Maria Cristina Forconi [directrice], Maria Grazia Furlanetto, Irene Iovine

Vormgeving: Christine Van Beers, Katrijn De Vleeschouwer

Eindredactie: Glenn Geeraerts

Coverfoto: © Corbis

© Uitgeverij Altiora Averbode nv, 2013

www.averbode.be/religie

ISBN 978-90-317-3752-9

D/2013/39/153

NUR 700

RE 4733/082013

104 p.; 14 x 21 cm

trefwoorden: religie, kerkgeschiedenis, Vaticanum II

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.